

เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี พุทธศตวรรษที่ 19-22

โดย

นายอัชฌา ระเวกโณม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี พุทธศตวรรษที่ 19-22

โดย
นายอัชฌา ระเวกโณม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

BELL SHAPED STUPA IN SUPHANBURI PROVINCE BETWEEN 19TH-22TH
CENTURY BUDDHA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (ART HISTORY)
Department of Art History
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2021
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี พุทธศตวรรษที่ 19-22
โดย นายอัชฌา ระเวกโณม
สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผนก ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. ประภัสสร ชูวิเชียร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประภัสสร ชูวิเชียร)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สันติ เล็กสุขุม)

60107207 : ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : เจดีย์ทรงระฆัง, เมืองสุพรรณบุรี

นาย อัจฉมา ระเวกโณม: เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี พุทธศตวรรษที่ 19-22 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. ประภัสสร ชูวิเชียร

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบศิลปะและกำหนดอายุเจดีย์ทรงระฆังที่พบในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่มีลานประทักษิณและฐานยกสูงรองรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุตฐานบัว 3 ฐานในผังกลม และกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุตฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม

จากผลการศึกษา พบว่าเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอื่น ๆ ได้แก่ ศิลปะล้านนา ศิลปะสุโขทัย และศิลปะอยุธยา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 โดยรูปแบบของงานศิลปกรรมที่ปรากฏ เช่น การใช้ชุตฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆัง ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมของเจดีย์ในศิลปะล้านนา มีสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรีกับหัวเมืองทางตอนเหนือ และต่อมาเมื่อผู้ปกครองเมืองสุพรรณบุรีได้เข้าไปปกครองกรุงศรีอยุธยาจึงได้นำรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีเข้าไปด้วยจึงปรากฏเจดีย์ในรูปแบบดังกล่าวที่กรุงศรีอยุธยาอยู่เป็นจำนวนมาก

ไม่ใช่เพียงรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีได้เข้าไปมีอิทธิพลในกรุงศรีอยุธยาแค่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นเพราะเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรียังปรากฏรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังอยุธยามาด้วยเช่นกัน เช่น การทำชุตมาลัยเถา 3 ชั้นที่อยู่ในส่วนรองรับองค์ระฆังซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยา ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้รูปแบบศิลปกรรมของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีมีความผสมผสานจากหลากหลายศิลปะจนกลายเป็นรูปแบบพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์และพบอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในเมืองสุพรรณบุรีและพระนครศรีอยุธยา โดยรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของสุพรรณบุรีคงหมดความนิยมลงเมื่อสิ้นสุดการปกครองของราชวงศ์สุพรรณภูมิในกรุงศรีอยุธยา หลังจากสงครามการเสียกรุงครั้งที่ 1 ใน พ.ศ 2112

60107207 : Major (ART HISTORY)

Keyword : Bell-shaped pagoda, Muang Suphanburi

MR. ATCHA RAWEKCHOM : BELL SHAPED STUPA IN SUPHANBURI PROVINCE BETWEEN 19TH-22TH CENTURY BUDDHA THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR PRABHASSARA CHUVICHEAN, Ph.D.

This research aims to study pattern of art and define the age of bell-shaped pagoda found in Supanburi province area. From the study, it finds that bell-shaped pagoda at Supanburi has different details and they are able to be divided into 2 main categories. The first category is the bell-shaped pagoda that has Prataksin platform and high base to support and the area that support the bell is 3 lotus-shaped bases within round layout. The second category is the bell-shaped pagoda that has the supporting area of the bell and it is 3 lotus-shaped bases within octagon layout or round layout.

The study finds that the bell-shaped pagoda in Supanburi province is the pattern influenced by different arts such as Lanna arts, Sukhothai arts and Ayutthaya art during the 20th - 21st century Buddha. The patterns of work of arts that appear such as usage of 3 lotus-shaped bases supported the bell was the popular pattern of Lanna art pagoda. It related to the historical event that mentioned about the relation between Maung Supanburi and cities in the northern part. Then the ruler of Muang Supanburi governed Krungsri Ayutthaya, they brought the pattern of bell-shaped of Muang Supanburi to Krungsri Ayutthaya too. Therefore, there were a lot of pagodas with the same pattern appeared in Krungsri Ayutthaya.

Not only the bell-shaped pagoda of Muang Supanburi had influence in Krungsri Ayutthaya but the bell-shaped pagoda of Muang Supanburi was influenced by the bell-shaped pagoda of Krungsri Ayutthaya also such as the creation of 3-storey Malaitao that was on the supporting of the bell. This is the uniqueness of the bell-shaped pagoda of Ayutthaya pattern. This affected the pattern of art of the bell-shaped pagoda in Muang Supanburi to have mixed styles from different patterns of art; therefore, it became special form that was unique, and the pagodas were found in both Muang Supanburi and Phra Nakornsri Ayutthaya. The pattern of the bell-shaped could finish popularity in the period of Supanburi dynasty in Krungsri Ayutthaya after the war of 1st fall of Ayutthaya in 2112 BE.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ประภัสสร ชูวิเชียร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้ให้ คำแนะนำ คำปรึกษา และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย พร้อมทั้งเสียสละเวลาตรวจแก้จนวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้จนถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์และแนวคิด ทำให้ผู้วิจัยมีพื้นฐานความรู้กระบวนการคิดและระเบียบวิธีวิจัย ในวิธีทางประวัติศาสตร์ศิลปะ

ขอขอบคุณมารดา ผู้ให้ความสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน ทุกประการอย่างดีที่สุด

ขอขอบคุณกัลยาณมิตร เพื่อนร่วมรุ่นรหัส 60 สำหรับความช่วยเหลือด้าน ข้อมูล และให้กำลังใจ คอยเฝ้าถามความคืบหน้าในการค้นคว้าวิทยานิพนธ์เสมอมา

สุดท้ายงานวิจัยเล่มนี้อาจเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเรื่องรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ถึงแม้ว่าจะยังไม่สมบูรณ์ที่สุดก็ตาม หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้ แต่เพียงผู้เดียว

นาย อชฌา ระเวกโณม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
3. สมมติฐานของการศึกษา	3
4. ขอบเขตการศึกษา.....	3
5. ขั้นตอนของการศึกษา.....	3
6. วิธีการศึกษา.....	4
7. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	4
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี : ที่ตั้ง ตำแหน่ง และความสัมพันธ์กับภูมิศาสตร์.....	5
1. ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี.....	5
2. ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรี และสุโขทัย.....	8
3. เมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา.....	10
4. ผังเมืองและตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์.....	11
บทที่ 3 วิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี.....	19
3.1 กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม 20	

3.2 กลุ่มที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลมและมีชุดมลัยเถา 3 ชั้นรองรับองค์ระฆัง	44
3.3 เจดีย์รูปแบบพิเศษเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีลานประทักษิณและฐานยกสูงรองรับส่วนรองรับองค์ ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังกลม.....	50
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	69
รายการอ้างอิง.....	71
ประวัติผู้เขียน.....	74

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 พระพุทธรูปศิลปะอุทอง ที่พบภายในบริเวณวัดมหาธาตุ เมืองเก่าสุโขทัย.....	9
ภาพที่ 2 ผังเมืองสุพรรณบุรีช่วงแรก.....	12
ภาพที่ 3 ผังเมืองสุพรรณบุรีช่วงที่สอง	13
ภาพที่ 4 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่ในเมือง.....	14
ภาพที่ 5 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่นอกเมืองฝั่งทิศตะวันออก	15
ภาพที่ 6 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่นอกเมืองฝั่งทิศตะวันตก.....	15
ภาพที่ 7 กลุ่มเจดีย์ที่ตั้งตามแนวของแม่น้ำท่าฟ้า	16
ภาพที่ 8 เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	21
ภาพที่ 9 เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้.....	21
ภาพที่ 10 เจดีย์ประธานวัดแร้ง.....	22
ภาพที่ 11 วิหารนันทปยา เมืองพุกาม.....	24
ภาพที่ 12 มณฑปวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย.....	25
ภาพที่ 13 สถูปจำลองศิลปะปาละ.....	26
ภาพที่ 14 รัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน.....	27
ภาพที่ 15 ส่วนเรือนธาตุทั้ง 2 ชั้นของเจดีย์วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี	28
ภาพที่ 16 ส่วนของฐานบัวที่อยู่ในผังกลมก่อนถึงส่วนของบัวปากระฆัง.....	30
ภาพที่ 17 ลายเส้นสันนิษฐานรูปแบบเจดีย์ประธานวัดแร้ง	31
ภาพที่ 18 ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์วัดพระรูป	32
ภาพที่ 19 ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	32
ภาพที่ 20 ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์ประธานวัดแร้ง	33
ภาพที่ 21 ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ.....	33

ภาพที่ 22	ลายเฟื่องอุบะประดับปราสาทประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี	35
ภาพที่ 23	ลายกรวยเชิงประดับปราสาทวัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก	35
ภาพที่ 24	ลายวงโค้งรูปสามเหลี่ยมที่ห้อยลงประดับปราสาทประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี	35
ภาพที่ 25	หม้อกูดที่ ที่ได้จากหลุมขุดค้น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี	36
ภาพที่ 26	เจดีย์วัดเถลไถล	37
ภาพที่ 27	เจดีย์วัดโหนดงเหย่ง ภายในวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี	38
ภาพที่ 28	เจดีย์วัดมรกต	38
ภาพที่ 29	เจดีย์วัดโหนดงเหย่ง บริเวณบ้านสวนแตง	39
ภาพที่ 30	เจดีย์วัดอุโมงค์เกรงจันทร์ เมืองเชียงใหม่	40
ภาพที่ 31	เจดีย์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน	41
ภาพที่ 32	เจดีย์หลวง เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	41
ภาพที่ 33	เจดีย์ประจํามุมของวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	42
ภาพที่ 34	เจดีย์ประธานวัดเจ้าปราบ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	43
ภาพที่ 35	เจดีย์วัดชุมนุมสงฆ์	45
ภาพที่ 36	เจดีย์วัดกุฎีสงฆ์	45
ภาพที่ 37	เจดีย์วัดการ้อง	46
ภาพที่ 38	ลายเส้นเจดีย์ทรงระฆังสมัยสุโขทัย	47
ภาพที่ 39	ลายเส้นเจดีย์ทรงระฆังสมัยอยุธยา	48
ภาพที่ 40	เจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	48
ภาพที่ 41	เจดีย์วัดช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	50
ภาพที่ 42	เจดีย์วัดภูเขาดิน	51
ภาพที่ 43	เจดีย์เชียงยัน จังหวัดลำพูน	52
ภาพที่ 44	เจดีย์วัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	53

ภาพที่ 45 มิริสวัฏฏีเจดีย์ สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา.....	54
ภาพที่ 46 เจดีย์นพปฎน เมืองพุกาม.....	55
ภาพที่ 47 เจดีย์วัดพระแก้ว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท.....	56
ภาพที่ 48 เจดีย์วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี.....	56
ภาพที่ 49 เจดีย์วัดอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	57
ภาพที่ 50 เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	58
ภาพที่ 51 แผนผังวัดใหญ่ชัยมงคล.....	58
ภาพที่ 52 ตัวอย่างภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาบ้านบางปูน.....	60
ภาพที่ 53 ลักษณะบัลลังก์และก้านฉัตรของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัย.....	62
ภาพที่ 54 ลักษณะบัลลังก์และก้านฉัตรของเจดีย์วัดเกล็ดเกล.....	62
ภาพที่ 55 ปล้องไฉนของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัยแบบลูกแก้วลดหลั่นขึ้นไปในทรงกรวย.....	63
ภาพที่ 56 ปล้องไฉนของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัยแบบมีลูกแก้วขนาดเล็กคั่นลูกแก้วขนาดใหญ่.....	64
ภาพที่ 57 ปล้องไฉนของเจดีย์วัดกาโง่ง ที่มีลักษณะเป็นลูกแก้วลดหลั่นขึ้นไปในทรงกรวย.....	64
ภาพที่ 58 ปล้องไฉนของเจดีย์ทรงระฆังอยุธยาที่มีลักษณะเป็นลูกแก้วและมีเส้นลวดบัวขนาดคั่นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป เจดีย์วัดแม่นางปลื้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	65
ภาพที่ 59 ปล้องไฉนของเจดีย์วัดกุฎีสงฆ์ ที่มีลักษณะเป็นลูกแก้วมีเส้นลวดบัวขนาดคั่นซ้อนลดหลั่นขึ้นไปแบบเจดีย์ทรงระฆังอยุธยา.....	66

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยทวารวดีจนมาถึงสมัยปัจจุบันถึงแม้ว่าจะมีการโยกย้ายเปลี่ยนพื้นที่ตั้งของเมืองไป และในปัจจุบันยังคงปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมไว้ใช้ในการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองอีกจำนวนมาก อย่างงานสถาปัตยกรรมประเภทเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ของเมืองสุพรรณบุรี ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบเจดีย์ของเมืองสุพรรณบุรีมีความน่าสนใจจึงเลือกประเด็นนี้มาทำการศึกษา โดยเลือกรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของเมืองสุพรรณบุรีมาทำการวิจัย

เจดีย์ทรงระฆังนั้นเป็นแบบแผนที่มีอยู่อย่างยาวนานในศิลปะลังกาโดยสืบทอดมาจากศิลปะอินเดียโบราณ¹ เมื่อพุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกจากลังกามาสู่ดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงทำให้ได้รับรูปแบบอิทธิพลของเจดีย์ทรงระฆังมาด้วย ดังนั้นเจดีย์ทรงระฆังจึงเป็นรูปแบบที่สามารถพบได้ทั่วไปในดินแดนที่ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาจากลังกาเข้ามา แต่ถึงอย่างนั้นในแต่ละพื้นที่ก็จะมีรูปแบบหรือเอกลักษณ์เฉพาะที่เป็นลักษณะเด่นของตนเองอย่างเช่น เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัยที่จะมีชุกติบัวกลม 3 ชั้นเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังหรือเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่จะมีชุกฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆัง เป็นต้น

จากการลงพื้นที่สำรวจเจดีย์ทรงระฆังในเมืองสุพรรณบุรี ผู้ศึกษาได้สังเกตเห็นลักษณะรูปแบบบางประการของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี ว่ามีความแตกต่างจากเจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยา ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายในเขตพื้นที่ภาคกลาง โดยเจดีย์ทรงระฆังที่พบในเมืองสุพรรณบุรีจะมีลักษณะโดยรวมคือ ส่วนฐานของเจดีย์จะประกอบด้วยฐานเขียงที่รองรับชุกฐานบัว 3 ฐาน ซึ่งมีทั้งที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมและผังกลม ถัดไปเป็นส่วนขององค์ระฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉนและปลียอด ซึ่งเจดีย์ทรงระฆังดังกล่าวเป็นรูปแบบที่พบได้โดยทั่วไปในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี โดยส่วนใหญ่เจดีย์ที่พบนี้นั้นไม่ได้มีการกล่าวถึงประวัติการสร้างที่ชัดเจนและยังถูกรบกวนจากปัจจัยอื่น ๆ อย่างเช่นที่ตั้งของเจดีย์ตั้งอยู่ภายในบริเวณพื้นที่สถานศึกษาทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกก่อสร้างทับ จึงทำให้เหลือเพียงองค์เจดีย์เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการกำหนดอายุเจดีย์จึงใช้หลักฐานที่หลงเหลือในปัจจุบันมาใช้ในการกำหนดอายุและศึกษาเปรียบเทียบกับรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังในบริเวณ

¹ ประภัสสร ชูวิเชียร, รายงานการวิจัย ที่มา รูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24 (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555), 30.

พื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งอาจมีการกำหนดอายุไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วเพื่อเป็นตัวช่วยในการกำหนดอายุอีกทางหนึ่ง

จากการศึกษาที่เกี่ยวกับรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรียังไม่มีผู้ที่ทำการศึกษาย่างละเอียด โดยส่วนใหญ่กล่าวถึงเพียงที่มาของรูปแบบเจดีย์ อย่างศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม ที่ได้ให้ความเห็นว่า รูปแบบของเจดีย์ชุดฐานในผังแปดเหลี่ยมนอกจากอาจเกี่ยวข้องกับเจดีย์ชุดฐานในผังกลมแบบล้านนาแล้ว ยังอาจเกี่ยวข้องกับเจดีย์แปดเหลี่ยมที่เป็นทรงปราสาทยอดของทางภาคกลางไม่มากนัก² ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวตรงกับความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ที่ได้วิเคราะห์ที่มาของรูปแบบเจดีย์กลุ่มฐานแปดเหลี่ยมไว้ว่า เจดีย์ในกลุ่มนี้น่าจะพัฒนามาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม โดยฐานชั้นล่างสุดที่เคยเป็นเรือนธาตุนั้นจะไม่มี การทำจระนำซุ้มและลดรูปให้ต่ำเหลือจนเป็นเพียงฐานบัวเท่านั้น ซึ่งวิวัฒนาการดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่จะมีส่วนรองรับกระฆังประกอบด้วยชุดฐานบัว 3 ฐาน โดยในระยะแรกส่วนรองรับกระฆังนี้จะอยู่ในผังกลม เช่น กลุ่มพระธาตุหริภุญชัย ต่อมาจึงวิวัฒนาการมาอยู่ในผังแปดเหลี่ยม เช่น กลุ่มเจดีย์เมืองเชียงใหม่³

จากความสำคัญที่ได้กล่าวมาจึงทำให้เกิดประเด็นสนใจในการศึกษารูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของเมืองสุพรรณบุรีที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้จากการค้นคว้าข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวข้องกับเจดีย์ทรงระฆังของเมืองสุพรรณบุรีผู้ศึกษาพบว่ายังไม่มีผู้ที่ศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง สำหรับท่านที่ได้ทำการศึกษามาก่อนหน้านี้หลายท่านได้กล่าวถึงเพียงรูปแบบและที่มาของรูปแบบเท่านั้น และยังไม่มี การค้นคว้าที่แน่ชัดมาก่อนว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเป็นมาอย่างไร รวมถึงเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเจดีย์ทรงระฆังของเมืองสุพรรณบุรี ดังนั้นประเด็นการศึกษาผู้ศึกษาจะเน้นเกี่ยวกับรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีโดยหาที่มาของรูปแบบ แล้วทำการวิเคราะห์ และกำหนดอายุ เพื่อสามารถที่จะสันนิษฐานรูปแบบได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและนำไปเปรียบเทียบกับรูปแบบที่กรมศิลปากรที่ได้ทำการบูรณะเพื่อตรวจสอบว่าบูรณะได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่ ทั้งยังเป็น การบันทึกรูปแบบของเจดีย์บางองค์ที่กำลังเสื่อมสภาพและอาจจะพังทลายลงในอนาคต เมื่อสามารถหาที่มาของรูปแบบได้แล้วก็จะสามารถวิเคราะห์ถึงความเป็นมาของรูปแบบได้และอาจพบรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีและเมื่อเชื่อมโยงเข้ากับบริบททางประวัติศาสตร์ก็จะทำให้มองเห็นถึงความสำคัญของเมืองสุพรรณบุรีได้อีกด้วย

²สันติ เล็กสุขุม, *วัด-เจดีย์ ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2560), 220.

³ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลักรัทธิ* (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 501.

2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบศิลปกรรมและกำหนดอายุของเจดีย์ทรงระฆังที่พบในจังหวัดสุพรรณบุรี
- 2) ศึกษาวิวัฒนาการและการคลี่คลายของเจดีย์ทรงระฆังที่พบในจังหวัดสุพรรณบุรี
- 3) ศึกษาบริบททางสังคมเพื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรีกับอาณาจักรต่าง ๆ เพื่อหาที่มาของรูปแบบงานศิลปกรรม

3. สมมติฐานของการศึกษา

เมืองสุพรรณบุรีถือว่าเป็นเมืองสำคัญอย่างยิ่งในอดีต และเมื่อศึกษาได้ถึงที่มาของรูปแบบเจดีย์ก็จะสามารถเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองสุพรรณบุรีมีความสำคัญในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น จึงทำให้ราชวงศ์สุพรรณภูมิที่มาจากทางเมืองสุพรรณบุรีมีบทบาทสำคัญในการไปปกครองกรุงศรีอยุธยามากกว่าราชวงศ์อู่ทองที่มาจากทางลพบุรี ซึ่งน่าจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าเมืองสุพรรณบุรีมีฐานอำนาจที่เข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าเมืองลพบุรีของราชวงศ์อู่ทอง โดยงานศิลปกรรมที่พบภายในเมืองสุพรรณบุรีสามารถเป็นตัวบ่งบอกได้อีกทางหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของเมืองได้ และบรรดางานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นนั้นอาจได้รับอิทธิพลรูปแบบมาจากแหล่งอื่นและนำมาปรับปรุงดัดแปลงจนกลายเป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในพื้นที่

4. ขอบเขตการศึกษา

- 1) ศึกษารูปแบบเจดีย์ทรงระฆังที่พบในเมืองสุพรรณบุรี
- 2) ศึกษาที่มาของรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังที่พบในเมืองสุพรรณบุรีโดยเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมในเมืองต่าง ๆ
- 3) ศึกษาเชื่อมโยงรูปแบบทางศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์ทรงระฆังที่พบในเมืองสุพรรณบุรีร่วมกับหลักฐานทางด้านโบราณคดีและเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองอื่น

5. ขั้นตอนของการศึกษา

- 1) ค้นคว้าและรวบรวมเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยหรือผลงานด้านวิชาการที่ผ่านมามีความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้
- 2) ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยทำการบันทึกภาพเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

3) ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้านเอกสารและข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม โดยดำเนินการศึกษาวิจัยข้อมูลที่ได้มาตามระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ

4) สรุปผลและนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษา

6. วิธีการศึกษา

ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังที่พบในจังหวัดสุพรรณบุรีในด้านรูปแบบเพื่อนำมา เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบเพื่อหาที่มาของรูปแบบและทำการกำหนดอายุ

7. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

- 1) หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร
- 2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- 3) ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี : ที่ตั้ง ตำแหน่ง และความสัมพันธ์กับภูมิศาสตร์

เมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบันเป็นเมืองที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลางตอนล่างบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน เป็นเมืองที่ประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานโดยมีการพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาตั้งแต่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์และยังสืบทอดวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรีโดยสังเขป และอธิบายรูปแบบผังเมืองของเมือง สุพรรณบุรีเพื่อต้องการทำให้มองเห็นภาพรวมทางประวัติศาสตร์ของเมืองและตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์ ที่ใช้ในการศึกษา

1. ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี

1.1 สุพรรณบุรีก่อนพุทธศตวรรษที่ 19

สุพรรณบุรี เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานโดยมีการพบหลักฐาน การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งจากการขุดค้นของกรมศิลปากร ได้พบหลักฐานต่างทางโบราณคดีที่มีอายุเก่าแก่ถึง 3,500 - 3,800 ปี ซึ่งกำหนดอยู่ในช่วงยุคหินใหม่⁴ โดยพื้นที่ที่มีการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรีจะอยู่ใน บริเวณที่เรียกว่าลุ่มแม่น้ำท่าจีน ที่จะประกอบด้วยลำน้ำสาขา 3 สาย ได้แก่ ห้วยกระเสียว แม่น้ำ ท่าว่า - ท่าคอย และลำน้ำจรเข้สามพัน⁵ โดยได้พบหลักฐานของชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ในช่วง ยุคหินใหม่ เช่น แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจงงาม เป็นต้น โดยมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากลำน้ำกระเสียวหรือลำน้ำสาขา ต่อมาเมื่อ เริ่มมีการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการทำแร่ธาตุจากภูเขาหรือตามพื้นดินโดยนำมาหลอมและถลุง สำหรับเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ จึงมีการกำหนดชื่อเรียกช่วงเวลาดังกล่าวว่า ยุคโลหะหรือยุคสำริด สำหรับพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีได้พบหลักฐานเครื่องมือเครื่องใช้ที่อยู่ในยุคสำริดหลากหลายประเภท เช่น ขวาน กำไล ต่างหู เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้ที่พบในยุคสำริดยังคงมีการทำอย่าง

⁴ปิติชัย พงษ์วานิชอนันต์, **สุพรรณบุรี** (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2543), 19.

⁵สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, **โบราณคดีและ ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี** (กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542), 31.

ต่อเนื่องไปจนถึงสมัยทวารวดีด้วยเช่นกัน จึงแสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณของเมืองสุพรรณบุรี มีการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องกันมา

เมืองสำคัญเมืองหนึ่งของสุพรรณบุรีในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 คือ โบราณอุทอง ที่เป็นเมืองท่าสำคัญบนเส้นทางการค้าในโลกตะวันออกมีฐานเศรษฐกิจการค้าและการติดต่อระหว่างเมืองภายในภูมิภาคตะวันตกกับผู้คนภายนอกในเส้นทางการค้าจีน-อินเดีย⁶ ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านของนักวิชาการหลายท่านได้มีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเมืองโบราณอุทองว่า คือ ดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งเป็นหนึ่งในดินแดนที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้โปรดให้มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ที่มีทั้งหมดจำนวน 9 สายในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 โดยพระองค์ได้ส่งพระโสณะเถระกับพระอุตตรเถระให้เดินทางมายังดินแดนที่ชื่อว่าสุวรรณภูมิ และจากการศึกษาของอาจารย์มานิต วัลลิโภดม ซึ่งได้ทำการสืบค้นเกี่ยวกับดินแดนสุวรรณภูมิในจดหมายเหตุปโตเลมี โดยจดหมายเหตุดังกล่าวได้มีการกล่าวถึงเมือง ปลังกา ซึ่งจากการกำหนดขอบเขตของเส้นรุ้ง – เส้นแวงที่ระบุไว้ในจดหมายเหตุปรากฏว่าตรงกับบริเวณที่ตั้งของเมืองโบราณอุทองซึ่งอาจจะคลาดเคลื่อนกันก็เพียงเล็กน้อย⁷ จึงมีข้อสันนิษฐานว่าดินแดนสุวรรณภูมินั้นคือ เมืองโบราณอุทอง ซึ่งน่าจะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรด้วย

เมื่อเริ่มเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์อาณาจักรแรกที่ปรากฏในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี คือ อาณาจักรทวารวดี ที่อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 โดยได้มีการขุดพบเหรียญเงินที่จารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตว่า ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ ที่แปลว่า พระเจ้าศรีทวารวดี ผู้มีบุญอันประเสริฐ ในบริเวณพื้นที่เมืองโบราณอุทองจากการกำหนดอายุเหรียญที่พบโดยการเปรียบเทียบตัวอักษร สามารถกำหนดอายุได้อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งเหรียญลักษณะดังกล่าวนอกจากพบที่เมืองโบราณอุทองแล้วยังพบที่วัดพระประโทนเจดีย์เมืองนครปฐมโบราณและบ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี⁸ ต่อมาเกิดผลกระทบของระบบนิเวศน์ชายฝั่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเดินของลำน้ำ จึงทำให้อาณาจักรทวารวดีล่มสลายลงในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16

หลังจากที่อาณาจักรทวารวดีล่มสลายลงจึงทำให้เขมรที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพระนครหลวงได้ขยายอำนาจการปกครองแพร่มาทางตะวันตก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย) เข้ามายังที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาได้มีการค้นพบจารึกปราสาทพระขรรค์

⁶ วารุณี โอสธารมย์, เมืองสุพรรณ บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 3.

⁷ มานิต วัลลิโภดม, เมืองอุทอง ใน โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุทอง, (พระนคร: โรงพิมพ์ศิวพร, 2509), 58.

⁸ พระมหาอดิศร ธีรสีโล, ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2547), 26.

ที่เมืองพระนครหลวง จึงทำให้ความเป็นเมืองของสุพรรณบุรีในระยะนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยข้อความในบทที่ 119-121 ของจารึกปราสาทพระขรรค์ได้กล่าวว่า “...พระราช (พระเจ้าชัยวรมันที่ 7) ได้โปรดให้เจ้าหลักพระชัยพุทธมหานาถ นำไปประดิษฐานไว้ในปราสาทหินต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้แก่ ลโวทยะปุระ (ละโว้หรือลพบุรี) สุวรรณปุระ (สุพรรณภูมิหรือสุพรรณบุรี) คัมพูกัญญาณะ (เมืองโกสินารายณ์ บ้านโป่ง) ชยราชบุรี (ราชบุรี) ศรีชัยสิงห์บุรี (ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี) ศรีชัยวัชรบุรี (เพชรบุรี) ศรีชัยทิบุรี (ศรีวิชัย นครปฐม)...”⁹ โดยในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีได้พบแหล่งโบราณคดีเขมรศิลปะแบบบายอนที่สำคัญ คือ แหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ซึ่งพบโบราณวัตถุที่สามารถกำหนดอายุไว้อยู่ในศิลปะเขมรแบบบายอน เช่น รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระพุทธรูปนาคปรก เศียรบุคคลทรงมงกุฏทรงเทริด เป็นต้น สำหรับอิทธิพลของเขมรได้เริ่มเสื่อมอำนาจลงในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 แต่ก็สันนิษฐานได้ว่าผู้คนก็ยังคงกระจายตัวตั้งชุมชนอยู่ตามริมแม่น้ำสายต่าง ๆ ของเมืองสุพรรณบุรีและไม่ได้ย้ายถิ่นฐานไปยังบ้านเมืองอื่น

1.2 สุพรรณบุรีช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

หลังจากที่เมืองโบราณอู่ทองได้ถูกทิ้งร้างไปในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 และอิทธิพลของเขมรได้เสื่อมอำนาจลงในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 แต่ผู้คนก็ยังคงกระจายตัวและตั้งชุมชนอยู่ตามริมแม่น้ำสายต่าง ๆ ของสุพรรณบุรีจึงทำให้เกิดเมืองแห่งใหม่ขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี คือ เมืองสุพรรณภูมิ ซึ่งเป็นชื่อเดิมของเมืองสุพรรณบุรีโดยชื่อดังกล่าวได้ปรากฏเป็นครั้งแรกอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 4 บรรทัดที่ 20-21 ที่เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงขณะครองอาณาจักรสุโขทัยในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 โดยมีข้อความที่จารึกว่า “...มีเมืองกว้างขวางหลายปราบเบื้องตะวันออกจรดสระหลวง สองแคว ลุ่มบาจาย สคา เท้าฝั่งของถึงเวียงจันทน์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนรอดคนที พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งสมุทรเป็นที่แล้ว...”¹⁰ ซึ่งนอกจากศิลาจารึกหลักที่ 1 แล้วเมืองสุพรรณภูมียังปรากฏชื่ออยู่ในหลักฐานหรือเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ อีกเช่น จารึกวัดส่องคบ ชินกาลมาลีปกรณ์ และได้ปรากฏการเรียกชื่อเมืองสุพรรณบุรีขึ้นครั้งแรกในพงศาวดารฉบับวันวลิตที่เขียนขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ดังนั้นเมืองสุพรรณบุรีนั้นน่าจะเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันของชุมชนที่ยังคงอยู่

⁹สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี (กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542), 87.

¹⁰บุญครอง คันธธำกูร, สุพรรณบุรี: ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น (สุพรรณบุรี: สภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี, 2540), 19.

สืบเนื่องริมลำน้ำสายต่าง ๆ ของสุพรรณบุรี คือ แม่น้ำจรเข้สามพัน แม่น้ำท่าว่าและแม่น้ำสุพรรณบุรี และได้พัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองสำคัญและศูนย์กลางอำนาจรัฐในกลุ่มน้ำท่าเงินสามารถที่จะแข่งขันกับรัฐอื่น ๆ ในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้ต่อมาได้ร่วมมือกับรัฐละโว้หรือลพบุรีสนับสนุนการสร้างศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่ที่โยธยาซึ่งต่อมาคือราชอาณาจักรอยุธยาที่ยิ่งใหญ่¹¹ จึงแสดงให้เห็นได้ว่าเมืองสุพรรณบุรีนั้น น่าจะเป็นเมืองสำคัญทางซีกตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เทียบเท่ากับเมืองลพบุรีซึ่งเป็นเมืองสำคัญทางซีกตะวันออกของแม่น้ำสายเดียวกัน เห็นได้จากการผลิตเปลี่ยนกันขึ้นครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยา ระหว่างกษัตริย์จากเมืองสุพรรณบุรีและกษัตริย์จากเมืองลพบุรีจนท้ายที่สุดกษัตริย์จากเมืองสุพรรณบุรีก็สามารถยึดอำนาจได้สำเร็จและปกครองกรุงศรีอยุธยาสืบต่อมาอีกหลายรัชกาลจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสุพรรณบุรีเป็นเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานการอยู่อาศัยและประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานอย่างน้อยตั้งแต่สมัยยุคหินใหม่ที่มีการตั้งชุมชนอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ และต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็นเมืองซึ่งเมืองที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นเมืองในยุคแรกของสุพรรณบุรี คือ เมืองโบราณอู่ทอง ที่เป็นเมืองท่าสำคัญบนเส้นทางการค้าปรากฏชื่อครั้งแรกในนามดินแดนสุวรรณภูมิ และพัฒนารูปแบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองจนกลายเป็นอาณาจักรทวารวดี ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ได้เปลี่ยนเป็นรัฐอิสระขนาดเล็กที่ชื่อว่า สุพรรณภูมิ และขยายความสัมพันธ์ไปกับเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมสมัยกันก่อนจะร่วมมือกับรัฐละโว้ก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรี และสุโขทัย

จากหลักฐานจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ทำให้ทราบว่าเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองสุโขทัยได้มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีผู้ศึกษาไว้ว่าเมืองสุพรรณบุรีและเมืองสุโขทัยมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันทางเครือญาติ โดยเห็นได้จากการที่กษัตริย์อยุธยาตอนต้นตั้งแต่สมเด็จพระนครินทราธิราช ล้วนสืบเชื้อสายทางพระราชบิดาจากราชวงศ์สุพรรณภูมิ และมีพระราชมารดาเชื้อสายสุโขทัยทั้งสิ้น และนอกจากนี้ยังปรากฏการสร้างสายสัมพันธ์ที่สลับฝ่ายกัน คือ ฝ่ายผู้ปกครองเมืองสุโขทัยมีพระมเหสีพระนามว่า พระมหาเทวีศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งเป็นเจ้านายฝ่ายหญิงของราชวงศ์สุพรรณภูมิ¹² โดยตีความจากจารึกที่ฐานพระพุทธรูปศิลปะอู่ทอง

¹¹ วารุณี โอสธารมย์, เมืองสุพรรณ บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์

พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 94.

¹² พิเศษ เจียรจันทร์พงษ์, การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหารัชมหาราช กษัตริย์ราช (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553), 53.

ที่พบภายในบริเวณวัดมหาธาตุ เมืองเก่าสุโขทัย โดยมีเนื้อความว่า “*ตนนี้ก่อพระเจ้าแม่เอินไว้ในบูรพารามนี้*” มีความหมายว่า พระพุทธรูปองค์นี้เจ้าแม่ให้สร้างขึ้นเพื่อถวายไว้กับวัดบูรพารามนี้¹³ โดยชื่อของวัดบูรพารามได้ปรากฏอยู่ในจารึกวัดบูรพารามที่กล่าวว่า สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ได้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานไว้ที่วัดแห่งนี้¹⁴ ในปัจจุบันยังไม่ทราบว่าวัดบูรพารามเป็นวัดใด แต่สันนิษฐานได้ว่าที่ตั้งของวัดนั้นอยู่นอกเมืองเก่าสุโขทัยทางด้านทิศตะวันออก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เมืองสุพรรณบุรีและเมืองสุโขทัยมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันทางเครือญาติมาอย่างยาวนาน จึงส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีที่มีอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยเข้ามาปะปน ซึ่งจะขอกกล่าวในบทต่อไป

ภาพที่ 1 พระพุทธรูปศิลปะอู่ทอง ที่พบภายในบริเวณวัดมหาธาตุ เมืองเก่าสุโขทัย

ที่มา: ศิลปกรรมในประเทศไทย. พระพุทธรูปปางมารวิชัย. เข้าถึงเมื่อ 26 เมษายน 2565.

เข้าถึงได้จาก <https://sac.or.th/databases/thaiarts/artwork/256>

¹³เรื่องเดียวกัน, 51.

¹⁴คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 7: ประมวลจารึกที่พบในประเทศไทยและต่างประเทศ**, บรรณาธิการโดย วินัย พงศ์ศรีเพียร, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534), 16.

3. เมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา

บทบาทของเมืองสุพรรณภูมิหรือสุพรรณบุรีหลังการสถาปนากรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.1893 มีลักษณะเป็นรัฐอิสระไม่ได้เป็นรัฐในปกครองของกรุงศรีอยุธยา โดยเห็นได้จากความพยายามขยายอาณาเขตของอยุธยาไปยังสุโขทัยและเขมร แต่ไม่ปรากฏว่ามีการขยายอาณามายังสุพรรณบุรีแต่อย่างใด¹⁵ นอกจากนี้ยังมีข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ที่กล่าวถึงการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 และพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งขุนหลวงพะงั่วซึ่งเป็นพระเชษฐาของพระมหาสีเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราช และโปรดให้ไปครองเมืองสุพรรณบุรี¹⁶

หลังจากที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เสด็จสวรรคตสมเด็จพระบรมราชาธิราชได้เสด็จนำทัพจากเมืองสุพรรณบุรีเข้ามายึดกรุงศรีอยุธยาจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 และโปรดให้สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ไปครองเมืองลพบุรี¹⁷ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จสวรรคตจึงเกิดการพลัดเปลี่ยนกันขึ้นครองราชสมบัติของกรุงศรีอยุธยา ระหว่างราชวงศ์สุพรรณภูมิกับราชวงศ์อู่ทอง จนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนครินทราราชแห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิจึงได้ปกครองกรุงศรีอยุธยาตลอดมาจนถึงการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1

เมื่อสมเด็จพระนครินทราราชได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติที่กรุงศรีอยุธยาแล้วฐานะของเมืองสุพรรณบุรีได้เปลี่ยนจากรัฐอิสระมาเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งความหมายของเมืองลูกหลวงคือ เมืองที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดให้เจ้านายที่เป็นพระราชโอรส พระราชนัดดา หรือพระญาติสนิทที่ไว้วางพระราชฤทัยไปปกครอง¹⁸ โดยได้ปรากฏข้อความในพระราชพงศาวดารว่าพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งให้พระราชโอรสไปครองเมืองต่าง ๆ คือ สมเด็จพระเจ้าอัยพระยาไปครองเมืองสุพรรณภูมิ สมเด็จพระเจ้าอัยพระยาไปครองเมืองแพรกศรีราชา และสมเด็จพระเจ้าสามพระยาไปครองเมืองชัยนาท¹⁹

¹⁵สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี (นนทบุรี: บริษัท ไชเบอร์ ร็อก เอเยนซี กรุ๊ป จำกัด, 2557), 94.

¹⁶กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ใน อนุสรณ์งานบรรจุศพ คุณพ่อไต้ลัง พรประภา, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, 2511), 67.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, 68.

¹⁸ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, "เมืองลูกหลวงกับการปกครองของไทย" ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์, 2524), 68-69.

¹⁹กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ใน อนุสรณ์งานบรรจุศพ คุณพ่อไต้ลัง พรประภา, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, 2511), 72.

ต่อมาเมื่อถึงรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงจัดระเบียบการปกครองของกรุงศรีอยุธยาใหม่โดยทรงยกเลิกระบบเมืองลูกหลวงและหลานหลวง จึงทำให้บทบาทของเมืองสุพรรณบุรีที่เคยมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงกลายเป็นเพียงหัวเมืองชั้นในที่พระมหากษัตริย์จะทรงส่งขุนนางมาปกครองและมีตำแหน่งเป็นเพียงผู้รั้งไม่ใช่เจ้าเมืองอย่างเต็มตัวโดยอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงแรกมีฐานะเป็นรัฐอิสระไม่ได้อยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยา ต่อมาจึงปรับเปลี่ยนมาเป็นเมืองลูกหลวงและได้ถูกลดบทบาทความสำคัญลงมาเป็นเพียงหัวเมืองชั้นในในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทำให้เมืองสุพรรณบุรีหมดบทบาทความสำคัญลงกลายเป็นเพียงที่อยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยา แต่ด้วยการครองราชสมบัติที่ยาวนานของราชวงศ์สุพรรณภูมิ จึงส่งผลต่อรูปแบบงานศิลปกรรมของอยุธยาโดยเฉพาะรูปแบบของเจดีย์เพราะปรากฏรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยมที่มีลักษณะเช่นเดียวกันกับเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยมของเมืองสุพรรณบุรีอยู่เป็นจำนวนมากที่อยุธยาและนอกจากนี้ยังปรากฏอิทธิพลของศิลปะอยุธยาในเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยมที่เมืองสุพรรณบุรีด้วยเช่นกันและจะขอล่าถึงในบทต่อไป

4. ผังเมืองและตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์

โครงสร้างผังเมืองสุพรรณบุรีในอดีตจากข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นว่าผังเมืองนั้นมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและปรากฏร่องรอยของเมืองโบราณ 2 สมัย สร้างซ้อนทับกันอยู่จึงจะแบ่งผังเมืองออกได้เป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก ที่เป็นผังของเมืองเก่าดั้งเดิมมีขนาดกว้างประมาณ 1,900 เมตร ยาวประมาณ 3,600 เมตร พื้นที่ของเมืองนั้นจะครอบคลุมบริเวณสองฝั่งแม่น้ำท่าจีนทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเมืองมีคูน้ำคันดิน กำแพงและป้อมปราการ ลักษณะเมืองจึงตั้งอยู่บนสองฟากฝั่งแม่น้ำทำให้สภาพเป็นเมืองออกแต่ก็มีแม่น้ำไหลผ่านกลางเมืองจากเหนือลงใต้ สำหรับผังเมืองในยุคแรกนี้น่าจะถูกสร้างขึ้นอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 หรืออาจก่อนหน้านั้นเล็กน้อย²⁰ ซึ่งในปัจจุบันร่องรอยของคูน้ำคันดินฝั่งตะวันออกของแม่น้ำไม่หลงเหลือหลักฐานที่เพียงพอต่อการศึกษาก็เหลือเพียงแค่ร่องรอยที่ปรากฏในภาพถ่ายทางอากาศเท่านั้น

²⁰วารุณี โอสธารมย์, เมืองสุพรรณ บนเส้นทางเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 106-107.

ภาพที่ 2 ผังเมืองสุพรรณบุรีช่วงแรก

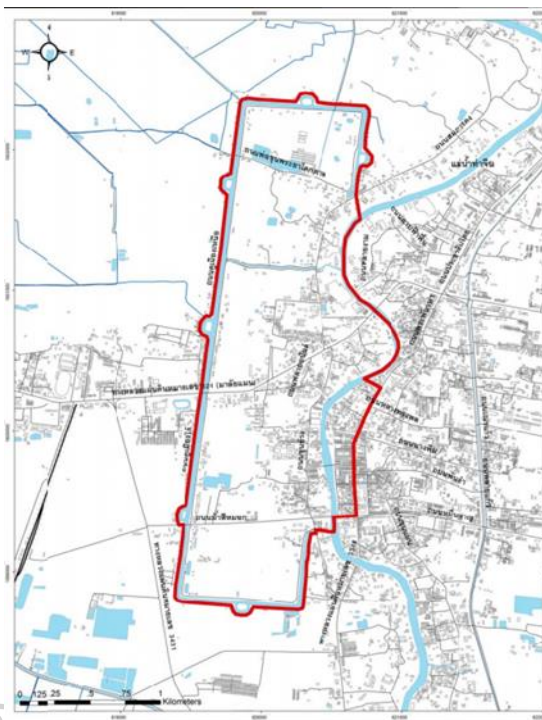
ที่มา: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี.

**ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี กำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
สุพรรณบุรี.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมานันท์, 2545, 9.

ช่วงที่สอง เป็นเมืองที่มีขนาดเล็กกว่าตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนมีขนาดกว้างประมาณ 920 เมตร ยาวประมาณ 3,600 เมตร กำแพงเมืองก่อด้วยอิฐมีคูเมืองขนานไปกับแนวกำแพงซึ่งภายในคูเมืองมีป้อมปราการตั้งอยู่เป็นระยะจำนวน 6 ป้อม โดยด้านทิศตะวันออกของเมืองใช้แม่น้ำท่าจีนเป็นคูเมืองธรรมชาติ²¹ สำหรับผังเมืองในช่วงที่สองอาจจะสร้างขึ้นในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 20 เมื่อครั้งทำศึกสงครามกับพม่าเมื่อคราวเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัย โดยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงโปรดให้รื้อกำแพงเมืองฝั่งตะวันออกทิ้งเพราะต้องการปรับแผนยุทธศาสตร์

²¹สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, **ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี กำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุพรรณบุรี** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมานันท์, 2545), 9.

การรบบใหม่โดยให้เปลี่ยนไปตั้งรับข้าศึกที่ราชธานีแทนการตั้งรับข้าศึกที่เมืองหน้าด่านเพราะไม่ต้องการให้ข้าศึกยึดเมืองเป็นที่ตั้งทัพได้²²

ภาพที่ 3 ผังเมืองสุพรรณบุรีช่วงที่สอง

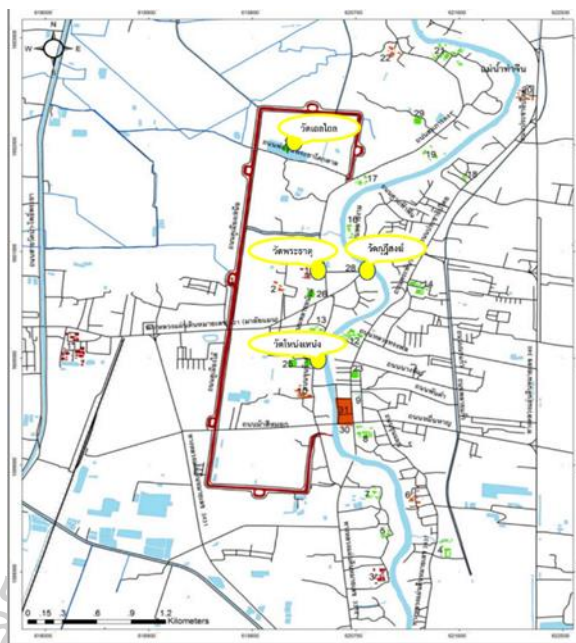
ที่มา: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าสุพรรณบุรี.

กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553, 14.

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นจะเห็นได้ว่าผังของเมืองสุพรรณบุรีทั้ง 2 ช่วงอยู่อิงกับแม่น้ำท่าจีนที่เป็นแม่น้ำสายสำคัญของเมืองซึ่งแม่น้ำท่าจีนนั้นยังมีลำน้ำสาขาที่เชื่อมโยงออกไปยังลำน้ำสายสำคัญอื่นที่อยู่นอกเมืองได้ เช่น ลำน้ำท่าว่า เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงใช้ผังเมืองที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นเป็นหลักในการกำหนดสถานที่ตั้งของเจดีย์ที่พบ โดยสามารถแบ่งที่ตั้งของเจดีย์ออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

²²วารุณี โอสธารมย์, เมืองสุพรรณ บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 107.

4.1 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่ในเมือง ยึดตามแนวกำแพงเมืองเก่าของเมืองสุพรรณบุรี โดยตำแหน่งของเจดีย์ในกลุ่มนี้จะอยู่ในฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนจะมีที่ตั้งตามแนวทิศเหนือ-ใต้ มีเจดีย์ที่อยู่ในกลุ่มนี้ คือ เจดีย์วัดเถลไถล เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เจดีย์วัดกุฎีสงฆ์ เจดีย์วัดโหนดงแห่ง ซึ่งบรรดาวัดเหล่านี้เป็นวัดที่มีที่ตั้งอยู่ภายในเขตเมืองหรือที่เรียกกันว่าวัดในเขตคามวาสี

ภาพที่ 4 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่ในเมือง

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าสุพรรณบุรี.**

กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553, 19.

4.2 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่นอกเมือง โดยจะแบ่งออกได้ 2 กลุ่มย่อย คือ

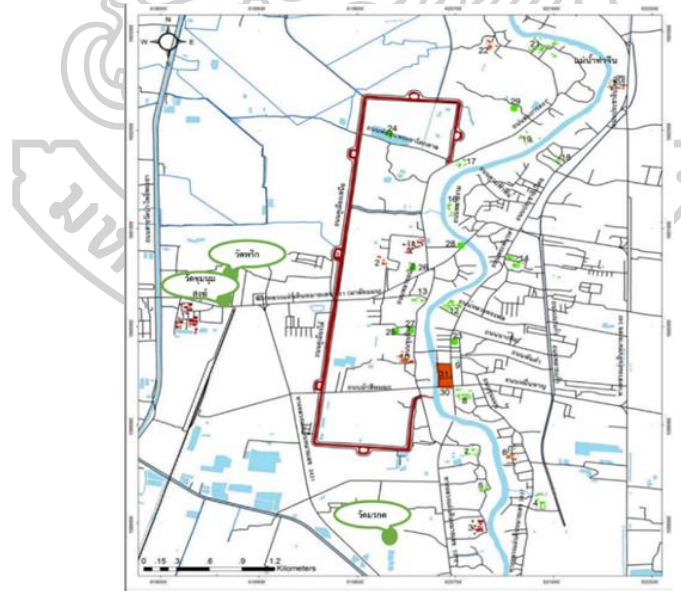
4.2.1 กลุ่มเจดีย์ที่มีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของกำแพงเมือง เจดีย์ในกลุ่มนี้จะตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนด้านทิศตะวันออก โดยพบอยู่ 2 แห่ง คือ เจดีย์วัดการ้อง และเจดีย์ประธานวัดร้าง ซึ่งจะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับโบราณสถานวัดสนามชัย

4.2.2 กลุ่มเจดีย์ที่มีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของกำแพงเมือง สำหรับเจดีย์ในกลุ่มนี้มีที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งจะมี เจดีย์วัดมรกต เจดีย์วัดขุมขุมสงฆ์ เจดีย์วัดพริก ซึ่งวัดที่อยู่นอกเมืองเหล่านี้ อาจจะเป็นวัดป่านอกเมืองหรือที่เรียกกันว่าวัดในเขตอรัญวาสี

ภาพที่ 5 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่นอกเมืองฝ่งทิศตะวันออก

ที่มา: Facebook กลุ่มชมรมนักโบราณคดี (สมัครเล่น) เมืองสุพรรณ. เข้าถึงเมื่อ 26 เมษายน 2565.
เข้าถึงได้จาก <http://www.facebook.com/groups/suphanhistory>

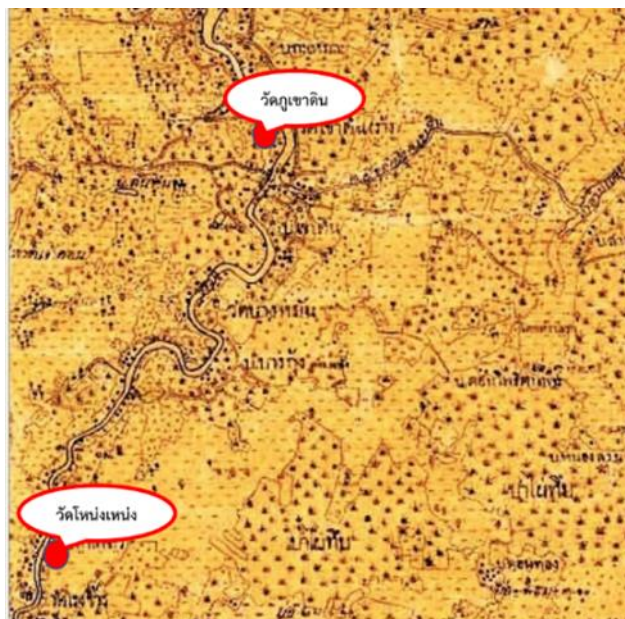

ภาพที่ 6 กลุ่มเจดีย์ที่อยู่นอกเมืองฝ่งทิศตะวันตก

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าสุพรรณบุรี.

กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553, 19.

4.2.3 กลุ่มเจดีย์ที่มีที่ตั้งอยู่ตามแนวของแม่น้ำท่าว่า โดยเจดีย์ในกลุ่มนี้มีที่ตั้งอยู่ตามแนวของแม่น้ำท่าว่าซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเมืองสุพรรณบุรีประกอบไปด้วย เจดีย์วัดภูเขาหิน และเจดีย์วัดโหนดโหนด

ภาพที่ 7 กลุ่มเจดีย์ที่ตั้งตามแนวของแม่น้ำท่าว่า

ที่มา: Facebook กลุ่มชมรมนักโบราณคดี (สมัครเล่น) เมืองสุพรรณ. เข้าถึงเมื่อ 26 เมษายน 2565.

เข้าถึงได้จาก <http://www.facebook.com/groups/suphanhistory>

จากการจัดกลุ่มเจดีย์ที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นจะเห็นได้ว่าสถานที่ตั้งของเจดีย์ต่าง ๆ นั้น จะมีความสัมพันธ์กับแนวของแม่น้ำเป็นหลัก อาจจะเนื่องมาจากการคมนาคมในสมัยก่อนจะนิยมการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ซึ่งการตั้งวัดให้มีพื้นที่อยู่ติดกับลำน้ำนั้นทำให้ผู้คนเดินทางสัญจรได้อย่างสะดวก

เมื่อตรวจสอบดูแล้วพบว่าในบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของเจดีย์ที่ใช้ในการศึกษามีการตั้งชุมชนมาอย่างยาวนาน เพราะ มีการขุดพบศิลปวัตถุที่ได้จากชุมชนหรือศาสนสถานในบริเวณตัวเมืองที่มีรูปแบบศิลปกรรมที่เป็นศิลปะแบบลพบุรี-อู่ทอง ซึ่งกำหนดอายุไว้ในช่วงพุทธศตวรรษที่

18-20²³ หรือการขุดพบพระพุทธรูปนาคปรกและพระร่วงสนิมแดงที่บริเวณวัดปู่บัว เป็นต้น ซึ่งจะตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันตั้งชุมชนจนเกิดเป็นเมืองขึ้น

และเจดีย์ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับบริเวณโบราณสถานวัดสนามชัย เมื่อนำข้อมูลรูปแบบของเจดีย์ประธานที่ได้จากการวิเคราะห์รูปแบบทางศิลปะที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว และรายงานการขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดีของเจดีย์วัดสนามชัย สามารถสรุปได้ว่าเจดีย์ประธานวัดสนามชัยนั้นมีการก่อสร้างใน 2 ช่วงสมัยที่สำคัญ คือ ช่วงแรกสร้างขึ้นในปลายพุทธศตวรรษที่ 19 และต่อมาได้มีการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้นซึ่งน่าจะเกิดขึ้นก่อนรัชกาลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991-2031)²⁴ จึงสันนิษฐานได้ว่ากลุ่มชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณโบราณสถานวัดสนามชัยควรจะมีอายุอย่างน้อยในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดรัฐสุพรรณภูมิขึ้นแล้ว

สำหรับเจดีย์ที่มีที่ตั้งอยู่บริเวณแนวของแม่น้ำท่าพานั้นก็ปรากฏหลักฐานการตั้งชุมชนมาก่อนแล้วเช่นกันเพราะได้มีการขุดพบหลักฐานทางศิลปกรรมกระจายตัวอยู่ตามบริเวณชุมชนริมแม่น้ำ เช่น การขุดพบพระร่วงพิมพ์เศียรโตที่บ้านท่าเสด็จซึ่งเป็นพิมพ์เดียวกันกับที่พบที่วัดปู่บัว ซึ่งมีการกำหนดอายุสมัยไว้ว่าอยู่ในช่วงสมัยลพบุรี-อุทอง²⁵ การขุดพบพระบูชาสัมฤทธิ์ที่บ้านสวนแดงซึ่งกำหนดอายุได้ในสมัยเดียวกัน

ที่ตั้งของเจดีย์ในกลุ่มต่าง ๆ ข้างต้นล้วนปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุอยู่ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมาหลังจากการเสื่อมอำนาจลงของอาณาจักรทวารวดีหรือเมืองโบราณอุทอง ด้วยสาเหตุเรื่องการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ที่ทำให้ทางเดินของแม่น้ำจะเข้สามพันเปลี่ยนทิศทางจึงส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรกรรมและการหล่อเลี้ยงชุมชน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชากรที่อาศัยอยู่ภายในเมืองอุทองต้องอพยพย้ายถิ่นฐานและจำเป็นต้องหาแหล่งสร้างชุมชน

²³ วารุณี ไอสถารมย์, เมืองสุพรรณ บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 95-96

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 32

²⁵ มนัส โอภากุล, ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณ (กรุงเทพฯ: มีเดีย เอนเตอร์ไพรส์, 2528), 61.

แห่งใหม่หรือย้ายไปตั้งถิ่นฐานในชุมชนใกล้เคียง อย่างบริเวณลำน้ำบึงกระเทียม บ้านศาลาขาวที่มีทางน้ำใหญ่กว่าและน่าจะเป็นเมืองปากน้ำของเมืองอุทองมาก่อน²⁶

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์แต่ละองค์นั้นปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีอย่างน้อยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดรัฐสุพรรณภูมิขึ้นและที่ตั้งของเจดีย์แต่ละแห่งจะอยู่บริเวณแนวของแม่น้ำเป็นหลัก จึงอาจจะกล่าวได้ว่าตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์นั้นมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์และการตั้งชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงภาพความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองกับศาสนสถาน

จากข้อมูลข้างต้นผู้ศึกษาจึงตั้งข้อสันนิษฐานว่าเจดีย์ที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองสุพรรณบุรีนั้นมีที่มาจากจุดไหนระหว่าง การพัฒนามาจากรูปแบบของเจดีย์แบบทวารวดีที่อยู่ในเมืองอุทองโดยไม่ได้รับอิทธิพลมาจากแหล่งอื่นหรือได้รับอิทธิพลหรือพัฒนาการมาจากกลุ่มเจดีย์ทางภาคเหนือเหมือนกับที่นักวิชาการหลายท่านได้เสนอไว้ ซึ่งอาจจะรับผ่านมาจากการติดต่อค้าขายหรือความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ เพราะเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองที่มีเครือข่ายทางเศรษฐกิจกับเมืองตอนเหนืออยู่แล้ว ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์ในบทต่อไป

²⁶มานิต วัลลิโกดม, เมืองอุทอง ใน โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุทอง, (พระนคร: โรงพิมพ์ศิwap, 2509), 89

บทที่ 3

วิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษารูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังที่พบในเมืองสุพรรณบุรี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-22 โดยทำการสำรวจและวิเคราะห์รูปแบบเพื่อกำหนดอายุและจากหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ พบว่าเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีในช่วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะโดยทั่วไปที่เหมือนกัน คือ มีส่วนรองรับระฆังเป็นชุตฐานบัว 3 ฐานและมีส่วนขององค์ระฆังอยู่ในผังกลมเสมอ เนื่องด้วยเจดีย์ที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่เหลือเฉพาะเพียงองค์เจดีย์เท่านั้น ส่วนบริบทอื่น ๆ อย่างวิหาร อุโบสถ ได้ถูกทำลายลงจึงไม่สามารถนำมาวิเคราะห์รูปแบบแผนผังของวัดได้ผู้วิจัยจึงใช้ลักษณะของส่วนรองรับระฆังมาเป็นหลักในการจัดกลุ่มและวิเคราะห์รูปแบบ ซึ่งเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-22 จะมีลักษณะโดยทั่วไป คือ

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมหรือผังแปดเหลี่ยมรองรับส่วนรองรับระฆังเจดีย์บางองค์อาจมีฐานบัวหนึ่งฐานที่ยึดท้องไม้สูงในผังสี่เหลี่ยมก่อนถึงชุตฐานบัว 3 ฐานในผังกลมหรือผังแปดเหลี่ยม มีการประดับเส้นลวดบัวที่ท้องไม้จำนวน 2-4 เส้นโดยขึ้นอยู่กับขนาดของฐานบัวว่ามีการยึดสูงไม่สูงหรือไม่ เส้นลวดบัวที่ใช้ประดับทั้งเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่และเส้นลวดบัวลูกฟัก

ส่วนกลาง คือส่วนรองรับระฆังและส่วนขององค์ระฆัง ประกอบด้วยชุตฐานบัว 3 ฐานที่อยู่ในผังกลมหรือผังแปดเหลี่ยม ถัดจากชุตฐานบัว 3 ฐานขึ้นไปจะแบ่งออกได้อีก 2 รูปแบบ คือรูปแบบแรกจะเป็นส่วนของบัวปากระฆังรองรับระฆังที่อยู่ในผังกลม ส่วนรูปแบบที่สองจะมีลักษณะเป็นมาลัยเถาแล้วต่อด้วยบัวปากระฆังรองรับระฆังที่อยู่ในผังกลม

ส่วนยอด เป็นส่วนของบัลลังก์ที่มีลักษณะเป็นฐานบัวอยู่ในผังกลมหรือแปดเหลี่ยม ต่อด้วยก้านฉัตร บัวฝาละ ปล้องไฉนและปลียอด

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้ส่วนรองรับระฆังของเจดีย์ที่สำรวจพบจำนวน 11 องค์ มาเป็นหลักในการจัดกลุ่มเพื่อหาที่มาของรูปแบบเจดีย์ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มของเจดีย์ออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่และรูปแบบพิเศษอีก 1 องค์ คือ

3.1 กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับกระฆังเป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม

3.1.1 กลุ่มที่มีส่วนรองรับกระฆังเป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม

เจดีย์กลุ่มนี้เป็นรูปแบบที่พบอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด สามารถพบได้ทั่วไปทั้งในและนอกกำแพงเมืองสุพรรณบุรี โดยรูปแบบของเจดีย์ในกลุ่มนี้สามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 รูปแบบ คือ

3.1.1.1 รูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับกระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานและทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

เจดีย์รูปแบบนี้จะมีลักษณะพิเศษ คือ การสร้างช่องคูหาไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป พบจำนวน 2 องค์ คือ เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี ที่ตั้งขนาบอยู่บริเวณวิหารด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาพที่ 8) กับทิศตะวันออกเฉียงใต้ (ภาพที่ 9) และเจดีย์ประธานวัดแร้ง (ภาพที่ 10) โดยรูปแบบของเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ มีลักษณะดังนี้

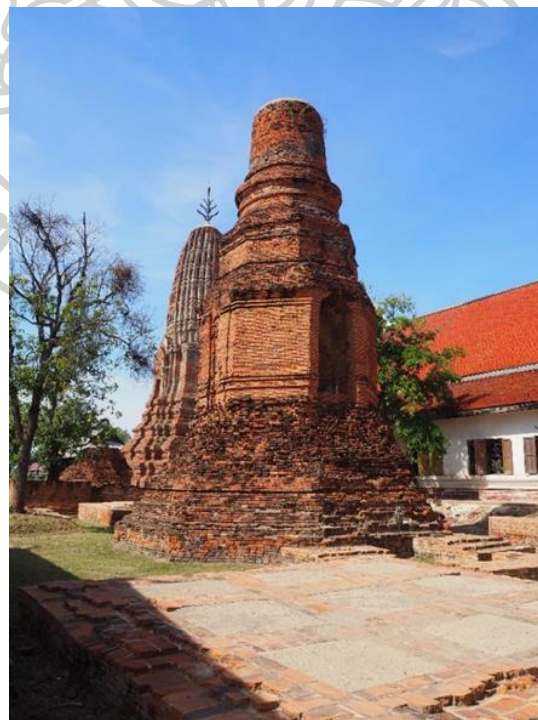
ส่วนฐาน เป็นฐานเจียงที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมรองรับฐานบัวคว่ำ-บัวหงายที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยม 2 ชั้น

ส่วนกลาง เป็นชุดรองรับกระฆังที่เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมซ้อนกัน 2 ฐาน โดยฐานชั้นล่างมีการเจาะช่องคูหาที่ไม่มีการทำจระนำซุ้มซึ่งน่าจะเคยมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ บริเวณมุมแต่ละด้านจะประดับเสาติดผนังและคาดด้วยเส้นลวดบัวลูกฟูกจำนวน 2 เส้น ต่อด้วยฐานบัวแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองคาดด้วยเส้นลวดบัวลูกฟูก 2 เส้น ถัดขึ้นไปจะเป็นฐานบัวที่อยู่ในผังกลมคาดด้วยเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 1 เส้น และเหนือชุดฐานบัวขึ้นไปจะเป็นส่วนขององค์ระฆังที่อยู่ในผังกลม

ส่วนยอด สำหรับส่วนยอดของเจดีย์ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้ชำรุดเสียหายทั้งหมด ส่วนยอดของเจดีย์ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือเหลือเพียงปล้องไฉน ซึ่งอาจจะเกิดจากการบูรณะผิดพลาด เพราะรูปแบบทั่วไปของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีจะมีบัลลังก์ที่เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลมและมีการประดับเส้นลวดบัวที่บัลลังก์ 1-2 เส้น ต่อด้วยก้านฉัตรที่มีประดับด้วยเส้นลวดบัว 1 เส้น ตามด้วยบัวฝาละมี ปล้องไฉนและปลียอด ซึ่งส่วนยอดของเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุก็ควรจะเป็นไปตามระเบียบดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 8 เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ 9 เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

สำหรับเจดีย์ประธานวัดร้าง จะมีรูปแบบที่แตกต่างจากเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุบางประการ คือ มีการสร้างฐานบัวในผังสี่เหลี่ยมที่ยึดท้องไม้สูงเพื่อรองรับส่วนรองรับองค์ระฆัง โดยมีลักษณะดังนี้ คือ

ส่วนฐาน ประกอบด้วยลานประทักษิณในผังสี่เหลี่ยม ต่อด้วยฐานไพทีหนึ่งฐาน ในผังสี่เหลี่ยมที่รองรับฐานเขียงและฐานบัวอย่างละหนึ่งฐานในผังสี่เหลี่ยม ลักษณะของฐานบัวจะเป็นฐานบัวที่ขยายท้องไม้สูงมีการประเส้นลวดบัวลูกฟักจำนวน 2 คู่บริเวณด้านบนและด้านล่างของท้องไม้ และบริเวณฐานไพทีด้านทิศตะวันตกมีมุขก่อเข้าไปชนฐานเขียงและฐานบัวที่ยึดท้องไม้สูงโดยภายในมุขพบร่องรอยของฐานชุกชี อาจเป็นแท่นสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ที่มุมของฐานไพทีด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีซากฐานของเจดีย์หนึ่งองค์ ซึ่งอาจจะเป็นเจดีย์ประจำมุมที่แต่เดิมน่าจะมีทั้งหมด 4 องค์

ส่วนกลาง คือส่วนรองรับองค์ระฆังและส่วนขององค์ระฆัง ประกอบด้วยชุดฐานบัว 3 ฐานที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมขยายท้องไม้ส่วนของฐานบัวชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 ไม่ประดับเส้นลวดบัว ส่วนฐานบัวชั้นที่ 3 ประดับเส้นลวดบัวลูกฟัก 2 เส้น เหนือชุดฐานบัวขึ้นไปเป็นส่วนของมาลัยเถาถัดไปเป็นบัวปากระฆังและองค์ระฆังที่อยู่ในผังกลม

ส่วนยอด เป็นส่วนของบัลลังก์ที่เป็นลักษณะของฐานบัวอยู่ในผังกลมมีเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่ประดับอยู่ 2 เส้น ต่อด้วยก้านฉัตรที่ประดับลูกแก้วอกไก่ 1 เส้น ต่อด้วยบัวฝาละมีตามด้วยปล้องไฉนและควรจะเป็นปลีตามระเบียบของเจดีย์ทรงระฆัง

ภาพที่ 10 เจดีย์ประธานวัดร้าง

เจดีย์ในรูปแบบนี้เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับเจดีย์ในกลุ่มแรกจะเห็นได้ว่าไม่มีการทำฐานยกสูง โดยมีลักษณะเป็นเพียงชุดฐานบัว 3 ฐานที่ยึดท้องไม้ของฐานในชั้นแรกให้สูงจนมีลักษณะคล้ายกับเรือนธาตุและทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

เจดีย์ในรูปแบบนี้จะมีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งเป็นจุดที่แตกต่างไปจากเจดีย์กลุ่มอื่น ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะใช้ลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการวิเคราะห์รูปแบบเพื่อที่จะนำไปสู่การกำหนดอายุสมัยของเจดีย์ในรูปแบบนี้ได้

ประเด็นวิเคราะห์เกี่ยวกับการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

การทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป พบว่าอยู่ในเจดีย์ทรงปราสาทยอดของศิลปะล้านนาหรือการทำมณฑปสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปในศิลปะสุโขทัย โดยสันนิษฐานว่าอาจจะมีที่มาของรูปแบบจากงานศิลปกรรมต่าง ๆ คือ

แหล่งแรกได้รับแรงบันดาลใจมาจากเจดีย์วิหารในศิลปะพม่า ตัวอย่างเช่น วิหารนันทยา เมืองพุกาม (ภาพที่ 11) ซึ่งเป็นอาคารที่ก่อขนาดพอดีกับพระพุทธรูป มีที่มาจากวัดถ้ำที่เป็นศาสนสถานที่อยู่ในถ้ำและเทวาลัยของศิลปะอินเดีย โดยลักษณะของเจดีย์วิหารเป็นการนำอาคาร (วิหาร) กับเจดีย์มารวมกันจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ส่วนของเรือน (วิหาร) คืออาคารที่เข้าไปทำพิธีกรรมได้ มีชั้นหลังคา ส่วนที่ 2 คือส่วนหลังคาที่เป็นเรือนชั้นซ้อน และส่วนที่ 3 คือ ส่วนยอดที่เป็นเจดีย์²⁷ ต่อมาเจดีย์วิหารได้ส่งอิทธิพลต่อมายังเจดีย์ในล้านนาที่เรียกว่าเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอด ซึ่งเป็นเจดีย์ที่นิยมสร้างในศิลปะล้านนา เช่น เจดีย์วัดป่าสัก ที่มีลักษณะเป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางและมีเจดีย์ยอดขนาดเล็กประดับอยู่ที่บริเวณมุมทั้ง 4 เหนือส่วนของเรือนธาตุ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์วิหารของพุกาม

²⁷ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา* (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 50.

ภาพที่ 11 วิหารนันปยา เมืองพุกาม

ที่มา: วิหารนันปยา. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน 2565.

เข้าถึงได้จาก https://db.sac.or.th/seaarts/th/detail.php?tb_id=60

แหล่งต่อมา คือ สถาปัตยกรรมลัทธิศาสนาโบราณที่เรียกว่า ปฎิมาพระ ซึ่งอาคารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปในประเทศลังกา ปฎิมาพระเป็น 1 ใน 3 โบราณสถาน ศักดิ์สิทธิ์ของลังกามีจุดกำเนิดในสมัยอนุราชปุระและยังมีการใช้ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยประเภทของปฎิมาพระนั้นได้มีผู้ทำการศึกษาและแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 กลุ่มตามความนิยม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 มีเกี่ยวข้องกับสลูป คือ เป็นอาคารที่ภายในประดิษฐานสลูป ซึ่งเป็นความนิยมแบบเดียวกับการสร้างห้องครึ่งวงกลมในถ้ำเจดีย์ของอินเดีย กลุ่มที่ 2 มีเกี่ยวข้องกับตันโพธิ์ เป็นรูปแบบของอาคารที่แยกออกมาจากอาคารคลุมวิหารสนะหรืออาสนาพระ มีลักษณะเป็นห้อง ๆ เดียวมีซุ้มด้านหน้า มีสี่เสา และกลุ่มที่ 3 เกี่ยวข้องกับที่ประทับของพระพุทธเจ้า คือ ปฎิมาพระที่ประดิษฐานพระพุทธรูป²⁸ ซึ่งสันนิษฐานว่าปฎิมาพระในกลุ่มที่ 3 อาจจะเป็นรูปแบบส่งอิทธิพลต่อมายังการสร้างมณฑปในศิลปะสุโขทัย เช่น มณฑปวัดศรีชุม (ภาพที่ 12) เนื่องจากมีหลักฐานจากศิลาจารึกและพงศาวดารที่ระบุว่ามีการศึกษาพระพุทธรูปศาสนาในลังกา โดยลักษณะของมณฑปในศิลปะสุโขทัยจะสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่เต็มพื้นที่ภายในห้อง ทำให้ภายในอาคาร

²⁸นางฉนวน ทะรักษา, "การศึกษารูปแบบมณฑปทำยวิหารของเมืองศรีสัชชนาลัย อำเภอสรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2558), 16.

ดูคับแคบ เพราะไม่ได้มุ่งหวังให้ใช้มณฑปเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีแต่อย่างใด แต่เปรียบให้เป็นเสมือนตัวแทนพระพุทธรเจ้าเช่นเดียวกับพระเจดีย์ จึงจะตั้งให้อยู่ในตำแหน่งที่ใช้เป็นหลักประธานบนแกนหลักเหมือนกับเจดีย์²⁹

ภาพที่ 12 มณฑปวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

ที่มา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง. มณฑปวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย.

เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน 2565. เข้าถึงได้จาก <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/sukhothai/index.php/th/data-thai.html?layout=edit&id=136>

อีกข้อสันนิษฐานหนึ่ง คือ การพบสลูปลงจาลองสำริดที่เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยมแบบปาละ (ภาพที่ 13) ในพื้นที่เมืองลพบุรี สุพรรณบุรีและสุโขทัย โดยรูปแบบสำคัญของเจดีย์จาลองคือ มีฐานบัวรองรับเรือนธาตุ ส่วนของเรือนธาตุอยู่ในผังแปดเหลี่ยมมีจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปทั้งแปดทิศ ส่วนยอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังมีการประดับดอกองค์ระฆัง มีบัลลังก์และปล้องไฉนแบบเจดีย์ทรงระฆังทั่วไป เจดีย์จาลองในกลุ่มนี้พบได้ในศิลปะปาละและเป็นวัฒนธรรมพุทธศาสนาแบบมหายาน ในพื้นที่เมืองไทยจะพบในเมืองโบราณที่เป็นวัฒนธรรมเขมรสมัยบายน

²⁹เรื่องเดียวกัน, 188.

ภาพที่ 13 สถูปจำลองศิลปะปาละ

ที่มา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี. **สถูปจำลอง**. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน 2565.
เข้าถึงได้จาก <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/suphanburi/index.php/th/>

แต่ในวัฒนธรรมทวารวดีได้พบเจดีย์ที่มีส่วนฐานหรือเรือนธาตุที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมลักษณะเดียวกันกับเจดีย์จำลองสำริดแบบปาละ โดยมีเจดีย์องค์สำคัญที่ยังเหลือรูปแบบให้ศึกษาได้คือ รัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน (ภาพที่ 14) ที่เชื่อกันว่าสืบทอดรูปแบบมาจากสมัยทวารวดี จึงน่าจะมีเจดีย์กลุ่มหนึ่งในสมัยทวารวดีที่รับอิทธิพลของศิลปะปาละเข้ามาตั้งแต่ก่อนสมัยปลายของศิลปะเขมร และเจดีย์กลุ่มนี้ได้ให้อิทธิพลแก่เจดีย์สมัยล้านนาระยะแรกรวมทั้งส่งอิทธิพลกลับลงมายังพื้นที่ภาคกลาง³⁰

³⁰ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา** (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 97.

ภาพที่ 14 รัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน

ที่มา: ฐานข้อมูลศิลปกรรมในประเทศไทย. รัตนเจดีย์. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน 2565.

เข้าถึงได้จาก <https://sac.or.th/databases/thaiarts/artwork/59>

อย่างไรก็ตามพบว่าเจดีย์รูปแบบหนึ่งในเมืองสุพรรณบุรีที่มีการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้รับสืบทอดมาจากรัตนเจดีย์ในศิลปะล้านนา คือ กลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้น ซึ่งเป็นเจดีย์ที่นิยมสร้างอยู่ในพื้นที่เมืองสรรคบุรีและสุพรรณบุรี³¹ เช่น เจดีย์วัดพระแก้ว สรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เจดีย์วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี ในการศึกษาครั้งนี้จะขอยกตัวอย่างรูปแบบเจดีย์วัดพระรูปมาใช้ในการศึกษาเพราะเป็นเจดีย์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยรูปแบบของเจดีย์วัดพระรูปประกอบไปด้วย

³¹ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและปลั่งศรัทธา (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 505.

ส่วนฐาน มีฐานเชิง 2 ฐานรองรับฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่ยึดท้องไม้และระดับเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้นอยู่ในผังสี่เหลี่ยม

ส่วนกลาง ประกอบด้วยด้วยเรือนฐานชั้นล่างที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมเจาะช่องจรณะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 4 ด้านระดับเสาดัดผนังที่มุม ถัดขึ้นไปเป็นเรือนธาตุในชั้นที่ 2 อยู่ในผังแปดเหลี่ยมเจาะช่องจรณะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 8 ช่อง

ส่วนยอด เป็นส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชูดบัวคว่ำ-บัวหงาย 2 ฐานในผังแปดเหลี่ยมและเป็นชูดฐานบัว 1 ฐานในผังกลม ต่อด้วยองค์ระฆังในผังกลม มีบัลลังก์แปดเหลี่ยมตามด้วยก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉน และครุระจะเป็นปลียอดตามระเบียบของเจดีย์โดยทั่วไป

ภาพที่ 15 ส่วนเรือนธาตุทั้ง 2 ชั้นของเจดีย์วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี

เมื่อนำเจดีย์วัดพระรูปมาเปรียบเทียบกับเจดีย์ในรูปแบบที่ 3.1.1.1 จะเห็นได้ว่าการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพุทธรูปเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่แตกต่างออกไปคือมีการลดรายละเอียดการทำช่องจรณะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปให้น้อยลง และมีการลดรูปเจดีย์จากเจดีย์ที่มีเรือนธาตุ 2 ชั้นให้เหลือเพียงชั้นเดียว กล่าวคือ เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ได้ตัดส่วนที่เป็นเรือนธาตุในผังสี่เหลี่ยมออกให้เหลือเพียงส่วนของเรือนธาตุในผังแปดเหลี่ยมและ ยกเลิกการทำจรณะนำซุ้มทั้งแปดทิศสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปโดยลดรูปให้เหลือเพียงเสาดัดผนัง แต่ละมุมและทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเพียงด้านเดียว ส่วนรูปแบบของเจดีย์ ประฐานวัดร้างได้ตัดส่วนที่เป็นช่องจรณะนำสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปที่มีทั้ง 4 ด้านออกให้เหลือ เพียงด้านหน้าด้านเดียว และในปัจจุบันส่วนของเรือนธาตุชั้นที่ 2 ที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมไม่ปรากฏ การทำจรณะนำซุ้มทั้งแปดทิศเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปจึงทำให้มีรูปแบบเป็นเพียงฐานบัวธรรมดาที่ อยู่ในผังแปดเหลี่ยม

จากระเบียบที่คล้ายกันระหว่างเจดีย์วัดพระรูปกับเจดีย์ในรูปแบบที่ 3.1.1.1 จึงอาจจะกล่าวได้ว่าเจดีย์ในรูปแบบที่ 3.1.1.1 เป็นรูปแบบที่พัฒนาลงมาหลังจากเจดีย์วัดพระรูป เพราะเนื่องจากการลดรูปของเจดีย์ลงแล้ว

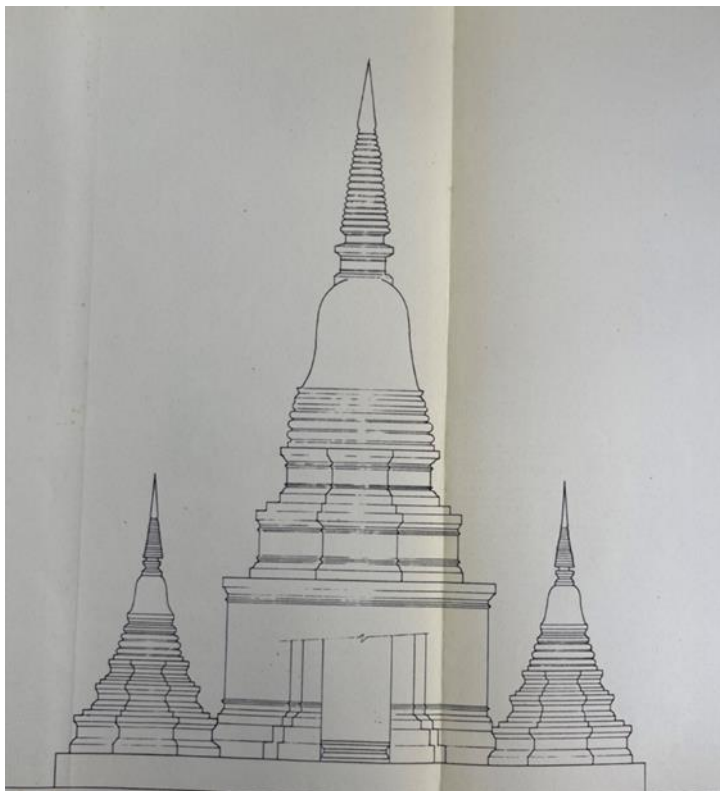
นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่าเจดีย์ประธานวัดร้างได้มีการบูรณะอย่างน้อย หนึ่งครั้งเพราะจากรายงานการบูรณะเจดีย์ประธานวัดร้างของกรมศิลปากรในปี 2537 ได้พบร่องรอย การถมอัดชั้นดินเพื่อสร้างฐานไพทีขึ้นใหม่ให้อยู่ในระดับที่สูงกว่าฐานไพทีเดิมและที่สำคัญยังพบ ร่องรอยของการพอกปูนทับในส่วนของฐานบัวที่อยู่ในผังกลมก่อนถึงส่วนของบัวปากระฆังให้ กลายเป็นมาลัยเถา³² (ภาพที่ 16) จึงสันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ประธานวัดร้างต้องสร้างขึ้นอย่างน้อยก่อน ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ด้วยรูปแบบที่พัฒนามาจากเจดีย์วัดพระรูป และอาจจะได้รับการบูรณะในช่วง พุทธศตวรรษที่ 21 เพราะรูปแบบของมาลัยเถาได้รับความนิยมในเจดีย์ทรงระฆังศิลปะอยุธยาช่วง พุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

³²บริษัทมรดกโลก จำกัด, "รายงานการบูรณะเจดีย์วัดร้าง (ร้าง) ตำบลสนามชัย อำเภอบึงเมืองฯ จังหวัดสุพรรณบุรี" (เอกสารอัดสำเนา, 2537), 10-11.

ภาพที่ 16 ส่วนของฐานบัวที่อยู่ในผังกลมก่อนถึงส่วนของบัวปากระฆัง
ที่ถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นมาลัยเถา

สำหรับส่วนของชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนั้น อาจเกิดจากความผิดพลาดจากการบูรณะเพราะโดยรูปแบบแล้วชุดรองรับองค์ระฆังของเจดีย์เมืองสุพรรณบุรีจะเป็นชุดฐานบัว 3 ฐาน แต่ถ้านำชุดฐานบัวในปัจจุบันมารวมกับฐานบัวในผังกลมที่ถูกตัดแปลงให้เป็นมาลัยเถาจะกลายเป็นชุดฐานบัว 4 ฐาน ซึ่งรูปแบบที่ถูกต้องควรจะเป็นฐานบัว 2 ฐานในผังแปดเหลี่ยมและหนึ่งฐานในผังกลมเหมือนกับชุดฐานบัวของเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

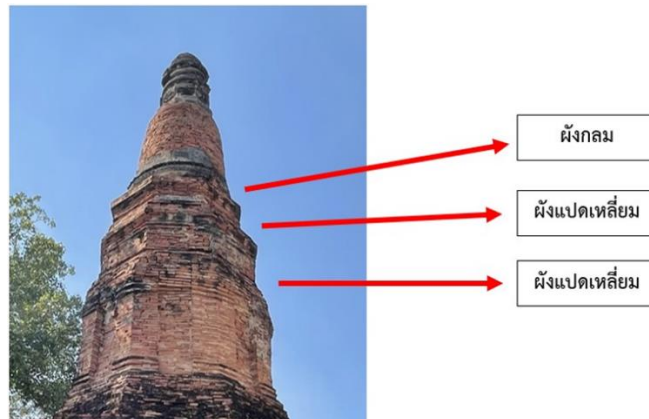

ภาพที่ 17 ลายเส้นสันนิษฐานรูปแบบเจดีย์ประธานวัดร้าง
ที่มา: บริษัทมรดกโลก จำกัด, "รายงานการบูรณะเจดีย์วัดร้าง (ร้าง) ตำบลสนามชัย
อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุพรรณบุรี" (เอกสารอัดสำเนา, 2537), 10-11.

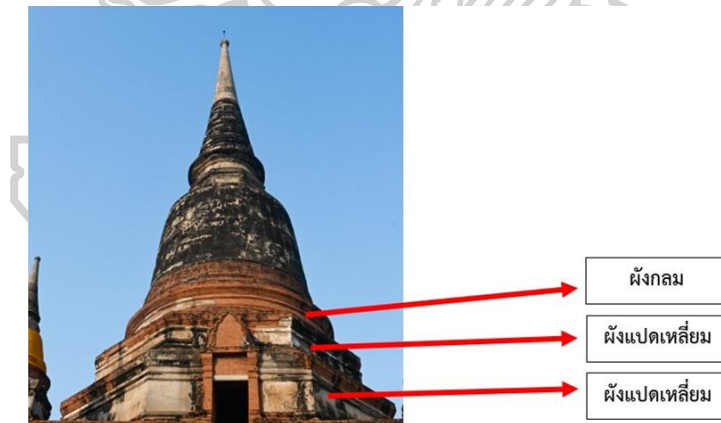
รูปแบบที่สำคัญอย่างหนึ่งของเจดีย์ทั้งสองแห่ง คือ ส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็น
ชุดฐานบัว 3 ฐานโดยสองฐานแรกจะอยู่ในผังแปดเหลี่ยมส่วนฐานชั้นที่ 3 จะอยู่ในผังกลม³³ ซึ่ง
รูปแบบดังกล่าวได้ปรากฏมาก่อนหน้าแล้วในส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์วัดพระรูป (ภาพที่ 18)
และยังพบรูปแบบของชุดฐานบัวดังกล่าวอยู่ในกลุ่มเจดีย์ที่มีฐานยกสูงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้วยเช่นกัน เช่น เจดีย์วัดอโยธยา เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล (ภาพที่ 19) ที่มีการกำหนดอายุไว้ว่าสร้างขึ้น
ในสมัยอยุธยาตอนต้น โดยกลุ่มเจดีย์ที่มีฐานยกสูงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีที่มาของรูปแบบ

³³ภัทรชนก นิธังกร, "วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี วิเคราะห์ศิลปกรรมร่วมกับ
หลักฐานทางโบราณคดี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559), 91.

จากเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้น³⁴ เช่นเดียวกันกับรูปแบบเจดีย์ในข้อ 3.1.1.1 ซึ่งรูปแบบของส่วนรองรับกระซังของเจดีย์ประธานวัดร้าง (ภาพที่ 20) กับเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (ภาพที่ 21) ก็ปรากฏอยู่ในรูปแบบเดียวกัน

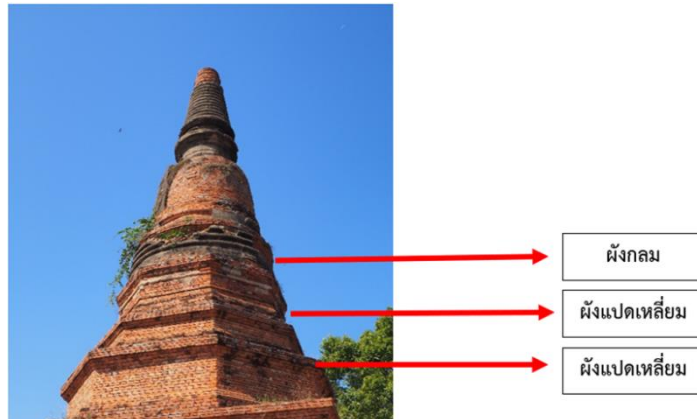

ภาพที่ 18 ส่วนรองรับกระซังของเจดีย์วัดพระรูป

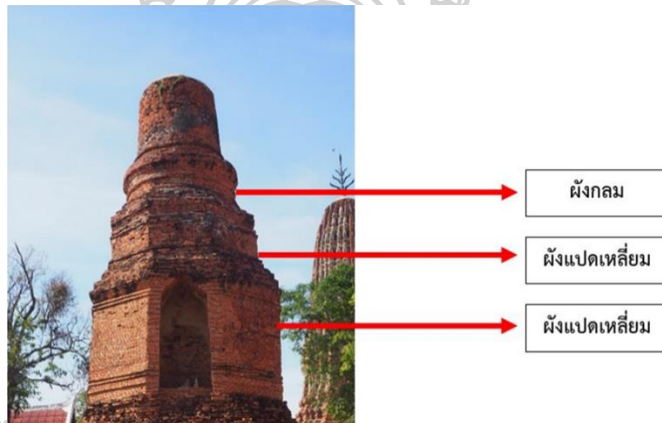

ภาพที่ 19 ส่วนรองรับกระซังของเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

³⁴ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา* (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 494.

ภาพที่ 20 ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์ประธานวัดแจ้ง

ภาพที่ 21 ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ในส่วนของการสร้างเจดีย์ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบเจดีย์วัดพระรูปไว้บ้างแล้วโดยกล่าวถึงที่มาของรูปแบบเจดีย์ที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอดที่มีเรือนธาตุสี่เหลี่ยมและประดับสถูปิยะที่มุมทั้งสี่พบในสมัยล้านนาตอนต้น กับเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุในผังแปดเหลี่ยมที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดีและปรากฏในศิลปะล้านนาระยะแรกราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20³⁵ นอกจากนี้ยังปรากฏอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยร่วมอยู่ด้วย ได้แก่ ชุ่มกรอบหน้านาง ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของศิลปะสุโขทัย และ

³⁵สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ ทวารวดี ล้านนา (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2538), 161.

จากหลักฐานจากลวดลายปูนปั้นที่หลงเหลืออยู่สามารถที่จะกำหนดอายุเจดีย์วัดพระรูปได้ว่าอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20³⁶

จากการเปรียบเทียบระหว่างเจดีย์วัดพระรูปกับรูปแบบเจดีย์ที่มีการเจาะช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป นั้นมีระเบียบที่คล้ายคลึงกัน แต่รูปแบบเจดีย์ที่มีการเจาะช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปได้มีการลดรูปลงบางประการ เช่น เจดีย์ประธานวัดแร้งได้ตัดส่วนที่เป็นช่องจรณะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปให้เหลือเพียงด้านเดียว ส่วนเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุได้ตัดส่วนที่เป็นเรือนธาตุออกไปหนึ่งชั้นและยกเลิกการทำจรณะนำซุ้มทั้งแปดทิศโดยลดรูปให้เหลือเพียงเสาดิพนั่งแต่ละมุมและทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเพียงด้านเดียว ดังนั้นจากพัฒนาการทางด้านรูปแบบที่หลงลงมาจากเจดีย์วัดพระรูป จึงสันนิษฐานว่ารูปแบบเจดีย์ที่มีการเจาะช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปอาจจะสร้างขึ้นประมาณช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20

หลักฐานบริบทที่ช่วยในการกำหนดอายุ

อย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุสมัยของเจดีย์รูปแบบนี้ยังสามารถใช้หลักฐานอื่น ๆ มาช่วยประกอบเพื่อให้ได้ช่วงอายุที่แคบมากขึ้น โดยภายในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุมีหลักฐานสำคัญที่สามารถนำมาเป็นตัวช่วยในการกำหนดอายุได้ คือ ปรากฏประธานของวัดที่ได้พบหลักฐานเป็นแผ่นจารึกลานทองที่กล่าวถึง กษัตริย์พระองค์หนึ่งให้สร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุต่อมาพระโอรสของกษัตริย์พระองค์นั้นได้มาปฏิสังขรณ์³⁷ ซึ่งศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุมได้ให้แนวคิดไว้ว่า กษัตริย์พระองค์แรกหมายถึงสมเด็จพระเจ้าสามพระยาส่วนพระโอรสของกษัตริย์พระองค์นั้นอาจจะเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยอ้างอิงจากลวดลายปูนปั้นที่ประดับตัวปรากฏประธานของวัดโดยตัวลายที่เป็นลายเฟื่องอุบะจะมีลักษณะเป็นกรอบวงโค้งรูปสามเหลี่ยมและไส้กลางเป็นลายดอกโบตัน (ภาพที่ 35) ซึ่งเหมือนกับลายกรวยเชิงประดับปรากฏวัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก (ภาพที่ 36) ที่สร้างในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ส่วนอีกลายหนึ่งคือแฉวงลายวงโค้งรูปสามเหลี่ยมที่ห้อยลง (ภาพที่ 37) โดยลายนี้พบที่จิตรกรรมวัดพระรามซึ่งเป็นงานที่ขอมในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ³⁸

³⁶สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา: งานช่างหลวงแผ่นดิน (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 78.

³⁷หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทยเล่ม 5 อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ 19-24 (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529), 162.

³⁸สันติ เล็กสุขุม, ลายกรอบสามเหลี่ยมประอบวงโค้ง : อิทธิพลศิลปะจีนในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ใน รวมบทความวิชาการ 72 พรรษาท่านอาจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, (กรุงเทพฯ: บริษัทพิฆเนศ พรินต์ติ้ง เซนเตอร์, 2538), 93-97.

ภาพที่ 22 ลายเฟืองอุบะประดับปราสาทประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 23 ลายกรวยเชิงประดับปราสาทวัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 24 ลายวงโค้งรูปสามเหลี่ยมที่ห้อยลงประดับปราสาทประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนั้น หากอ้างอิงตามการวิเคราะห์ดังกล่าวของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม จึงเชื่อว่าพระปราสาทวัดพระศรีรัตนมหาธาตุจึงน่าจะมีการซ่อมขึ้นในช่วงรัชสมัยของ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยอ้างอิงจากลวดลายปูนปั้นที่ประดับพระปราสาท จึงทำให้เห็นว่าอย่างน้อยตัวปราสาทประธานของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุก็สร้างมาก่อนรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ที่ครองราชย์อยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21

นอกจากนี้ ยังพบหลักฐานจากการขุดค้นของกรมศิลปากรในชั้นดินที่เกิดจากการถมอัดพื้นที่เพื่อการก่อสร้างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ที่เป็นเศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน เศษเครื่องถ้วยสังคโลกและหม้อกุ่มตี (ภาพที่ 25) ซึ่งหลักฐานทั้งหมดนั้นกำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 20-22³⁹ ดังนั้น จากหลักฐานที่ได้กล่าวถึงสามารถนำมาประกอบการสันนิษฐานช่วงอายุที่เกิดรูปแบบเจดีย์ที่มีการเจาะช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ได้ว่าอาจจะสร้างขึ้นในช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20

ภาพที่ 25 หม้อกุ่มตี ที่ได้จากหลุมขุดค้น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี

ที่มา: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี.

ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี กำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
สุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2545, 60

3.1.1.2 รูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุกฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม

เจดีย์ในกลุ่มนี้ มีการทำฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานเพื่อรองรับองค์ระฆังเช่นเดียวกับรูปแบบแรก แต่ได้ยกเลิกการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป จึงทำให้มีลักษณะเป็นเพียงชุกฐานบัว 3 ฐานที่รองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยม เจดีย์รูปแบบนี้พบจำนวน

³⁹สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี กำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุพรรณบุรี (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2545), 49.

4 องค์ คือ เจดีย์วัดเถลไถล (ภาพที่ 26) เจดีย์วัดโหนดงแห่งภายในวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี มีที่ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองสุพรรณบุรี (ภาพที่ 27) เจดีย์วัดมรกต (ภาพที่ 28) มีที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเมืองสุพรรณบุรี เจดีย์วัดโหนดงแห่ง ที่อยู่ในบริเวณพื้นที่บ้านสวนแดง (ภาพที่ 29) มีที่ตั้งอยู่ริมแนวแม่น้ำท่าฟ้า ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากรจึงมีสภาพที่ชำรุดมากแต่ยังพอมีเค้าโครงของเจดีย์ที่บ่งบอกได้ว่าเป็นเจดีย์ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ลักษณะโดยรวมของเจดีย์ในรูปแบบนี้คือ

ส่วนฐาน เป็นฐานเขียงที่อยู่ใต้วงแปดเหลี่ยมเตี้ยๆ รองรับฐานบัวคว่ำ-บัวหงายที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยม 3 ชั้น

ส่วนกลาง ประกอบด้วยชุดฐานบัว 3 ชั้นในผังแปดเหลี่ยม ขยายท้องไม้สูงส่วนใหญ่จะประดับเส้นลวดบัว 2 เส้น แต่ถ้าท้องไม้ยี่ตสูงมากอาจจะประดับ 4 เส้น พบทั้งเส้นลวดบัวลูกฟักและเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่ เหนือส่วนของชุดฐานบัวขึ้นไปจะเป็นองค์ระฆังที่อยู่ในผังกลม

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัลลังก์ที่อยู่ในรูปของฐานบัวในผังแปดเหลี่ยม มีการประดับเส้นลวดบัวลูกฟักที่บัลลังก์จำนวน 2 เส้น ต่อด้วยก้านฉัตรที่มีการประดับเส้นลวดบัว 1 เส้นตามด้วยบัวฟาละมี ปล้องไฉนและควรจะเป็นปลีตามระเบียบของเจดีย์ทรงระฆัง

ภาพที่ 26 เจดีย์วัดเถลไถล

ภาพที่ 27 เจดีย์วัดโหนดง ภายใต้วัดวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี

ภาพที่ 28 เจดีย์วัดมรกต

ภาพที่ 29 เจดีย์วัดโพนงแห่ง บริเวณบ้านสวนแตง

วิเคราะห์ที่มาของชุดฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆัง

ในส่วนฐานของเจดีย์รูปแบบนี้มีการทำชุดฐานบัวซ้อนกัน 3 ฐานเพื่อรองรับองค์ระฆัง ซึ่งการทำชุดฐานบัว 3 ฐานเพื่อรองรับองค์ระฆังเป็นลักษณะที่นิยมของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะล้านนา มีการสันนิษฐานว่ารูปแบบการชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานเป็นรูปแบบที่มีพัฒนามาจากฐานบัวที่ประดับลูกแก้วกลม 2 เส้นของเจดีย์วัดอุโมงค์เถรจันทร์เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 30) ที่รับรูปแบบมาจากกลุ่มเจดีย์ฉัฎฐ์ในศิลปะพุกาม⁴⁰ โดยชุดฐานบัว 3 ฐานที่รองรับองค์ระฆังในช่วงแรกนั้นจะนิยมสร้างอยู่ในผังกลม ซึ่งรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะล้านนาที่ถือว่าวางตัวและสมบูรณ์มากที่สุดคือ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน (ภาพที่ 31) โดยเป็นรูปแบบเจดีย์ที่แพร่หลายในล้านนามากที่สุด⁴¹

⁴⁰จิริศักดิ์ เดชวงศ์ญา, พระเจดีย์เมืองเชียงแสน (เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2539),

24.

⁴¹เรื่องเดียวกัน, 375.

สำหรับรูปแบบของเจดีย์ที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมของศิลปะล้านนาในช่วงแรก มักจะอยู่ในรูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาท ตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงพุทธศตวรรษที่ 20 จนกระทั่งราวพุทธศตวรรษที่ 21 ได้พบการสร้างเจดีย์ทรงระฆังที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมและได้รับความนิยมอย่างมากในเมืองเชียงใหม่⁴² โดยรูปแบบที่พบของเจดีย์แปดเหลี่ยมเมืองเชียงใหม่จะประกอบด้วยชุดฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ประดับด้วยเส้นลวดบัวลูกแก้ว ออกไก่ 2 เส้น เช่น เจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 32) ที่มีหลักฐานว่าได้รับการบูรณะจนเป็นรูปแบบที่ปรากฏในช่วง พ.ศ. 2058⁴³

ภาพที่ 30 เจดีย์วัดคูมอญเมืองเชียงใหม่

⁴² ธีธัญญ์ชัย เจียรรุ่งโรจน์, "เจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมเมืองกำแพงเพชร : วิเคราะห์รูปแบบและความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), 43.

⁴³ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), 131.

ภาพที่ 31 เจดีย์วัดพระธาตุศรีบุญชัย จังหวัดลำพูน

ภาพที่ 32 เจดีย์หลวง เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสน เชียงราย. **วัดเจดีย์หลวง**. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน 2565.

เข้าถึงได้จาก <https://www.finearts.go.th/chiangsaenmuseum/view/21787>

นอกจากนี้ยังพบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกจำนวนหลายองค์ เช่น เจดีย์ประจำมุมบนฐานไพทีพระปรางค์วัดราชบูรณะ (ภาพที่ 33) เจดีย์ประธานวัดเจ้าปราสาท (ภาพที่ 34) ซึ่งเจดีย์ประจำมุมวัดราชบูรณะได้มีการกล่าวถึงประวัติการสร้างวัดไว้อย่างชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระยาพ.ศ. 1967⁴⁴ โดยรูปแบบของเจดีย์ประจำมุมวัดราชบูรณะจะประกอบด้วยส่วนฐานที่มีฐานเขียงหนึ่งฐานในผังแปดเหลี่ยม แล้วต่อด้วยส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม และต่อด้วยองค์ระฆังในผังกลม โดยเจดีย์ประจำมุมวัดราชบูรณะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับเจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ทั้งในส่วนของการใช้ชุดฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆังและทำช่องคูหาในฐานบัวชั้นแรก และมีองค์ระฆังที่อยู่ในผังกลม แต่จะมีส่วนที่แตกต่างกันบางประการ คือ เจดีย์ประจำมุมของวัดราชบูรณะบริเวณส่วนของฐานบัว 3 ฐานที่ซ้อนกันจะอยู่ในผังแปดเหลี่ยมทั้งหมด และเส้นลวดบัวที่ใช้ประดับบริเวณท้องไม้จะใช้เส้นลวดบัวลูกฟูกคาคดที่ท้องไม้ ซึ่งเป็นเส้นลวดบัวที่นิยมใช้ประดับเจดีย์ในสมัยอยุธยา แต่เจดีย์รายที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุจะมีส่วนของฐานบัวเป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยม 2 ฐานแล้วต่อด้วยฐานบัวในผังกลม 1 ฐานและประดับด้วยเส้นลวดบัวลูกฟูกเช่นกัน

ภาพที่ 33 เจดีย์ประจำมุมของวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

⁴⁴กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พระนคร: คลังวิทยา, 2510), 446.

ภาพที่ 34 เจดีย์ประธานวัดเจ้าปราบ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ดังนั้น รูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมอาจจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นรูปแบบที่พัฒนาสืบต่อมาจากเจดีย์ในรูปแบบแรกที่มีการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป โดยรูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานได้ยกเลิกการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปจึงสร้างเป็นเพียงฐานบัวคว่ำ-บัวหงายธรรมดา และการกำหนดอายุสมัยจากรูปแบบของเจดีย์โดยอ้างอิงจากเจดีย์ประจำมุมของพระปรางค์วัดราชบูรณะที่ได้ระบุปีการสร้างไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจากการที่รูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานไม่มีการทำช่องคูหาแล้วจึงกล่าวได้ว่าเป็นพัฒนาการทางด้านรูปแบบที่หลังกว่าเจดีย์ประจำมุมของพระปรางค์วัดราชบูรณะที่มีอายุอยู่ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 20 จึงอาจกำหนดอายุรูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมไว้อยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21

จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและอายุสมัยของเจดีย์ในกลุ่มที่ 2 เจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม สรุปได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่เมืองสุพรรณบุรีสร้างขึ้น โดยเป็นรูปแบบที่วิวัฒนาการมาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้นซึ่งเป็นรูปแบบเจดีย์ที่นิยมสร้างอยู่ในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี

สรรคบุรีอยู่แล้ว และการที่มีเจดีย์ในรูปแบบดังกล่าวไปปรากฏในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาจจะเนื่องมาจากเรื่องของการเมืองการปกครองที่ราชวงศ์สุพรรณภูมิได้เข้าไปปกครองกรุงศรีอยุธยา จึงทำให้อิทธิพลของเมืองสุพรรณบุรีไปปรากฏอยู่ในกรุงศรีอยุธยาด้วย จึงอาจสรุปได้ว่า รูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานและเจาะช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น อาจจะสร้างขึ้นก่อนในช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20 และได้พัฒนาต่อมาเป็นรูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม ที่สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21

3.2 กลุ่มที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลมและมีชุดมาลัยเถา 3 ชั้นรองรับองค์ระฆัง

เจดีย์กลุ่มนี้จะมีรูปแบบที่เป็นลักษณะเด่น คือ การทำชุดมาลัยเถา 3 ชั้นเพิ่มมาในส่วนรองรับองค์ระฆัง ในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีพบเจดีย์กลุ่มนี้อยู่จำนวน 3 องค์ คือ เจดีย์วัดชุมนุชสงฆ์ (ภาพที่ 35) เจดีย์วัดกุฎีสงฆ์ (ภาพที่ 36) และเจดีย์วัดการ้อง (ภาพที่ 37) ลักษณะโดยรวมของเจดีย์ในกลุ่มนี้ คือ

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมหนึ่งฐานและต่อกับชุดฐานเชิงที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลมเดี่ยวๆ รองรับฐานบัวคว่ำ-บัวหงายที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม 3 ชั้น

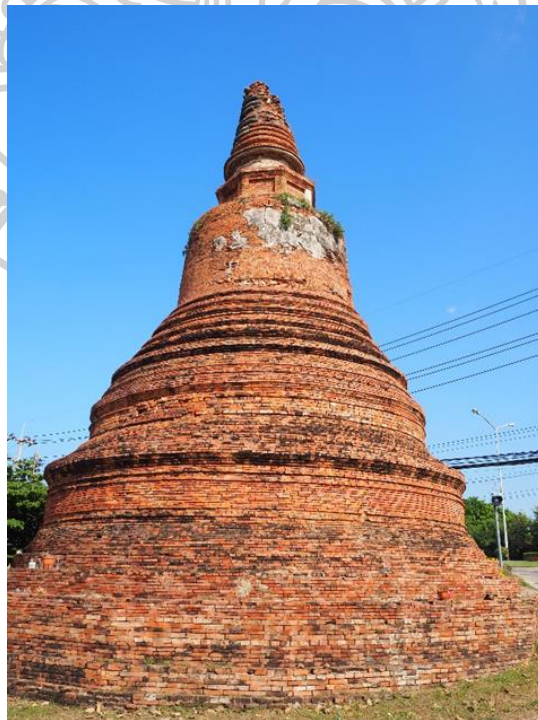
ส่วนกลาง ประกอบด้วยชุดฐานบัว 3 ชั้นในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม ขยายท้องไม่มีทั้งที่ประดับเส้นลวดบัวลูกฟัก 2 เส้นและไม้ประดับเส้นลวดบัว เหนือชุดฐานบัวขึ้นไปจะเป็นส่วนของมาลัยเถาที่มีลักษณะเป็นวงแหวนคล้ายมาลัย 3 วงซ้อนลดหลั่นกัน⁴⁵ ถัดไปจะเป็นบัวปากระฆังและองค์ระฆังที่อยู่ในผังกลม

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัลลังก์ที่อยู่ในรูปของฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลมต่อกับก้านฉัตร ถ้าเป็นบัลลังก์ที่อยู่ในผังกลมจะมีการประดับลูกแก้วออกไ้ที่บัลลังก์และก้านฉัตร 1-2 เส้นต่อกับบัวฝาละมีปล้องโฉนและควรจะเป็นปลีตามระเบียบของเจดีย์ทรงระฆัง

⁴⁵สันติ เล็กสุขุม, *วัด-เจดีย์ ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2560), 140.

ภาพที่ 35 เจดีย์วัดชุมชนสงฆ์

ภาพที่ 36 เจดีย์วัดกุฎีสงฆ์

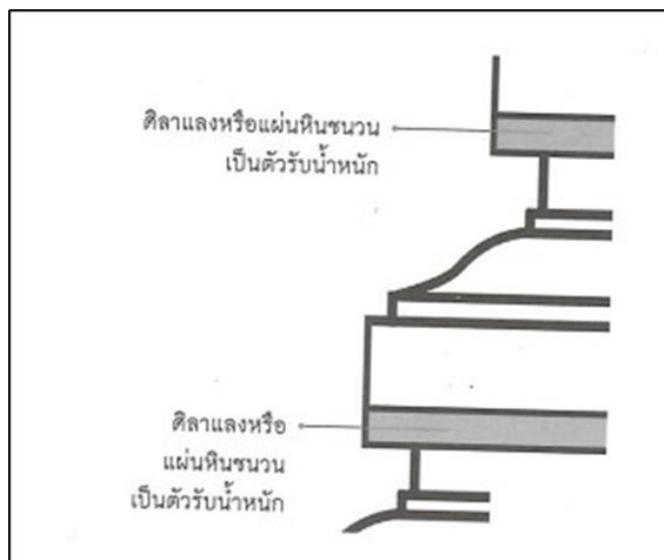
ภาพที่ 37 เจดีย์วัดการ้อง

ประเด็นวิเคราะห์เกี่ยวกับการนำมาลัยเถามาเป็นส่วนรองรับองค์ระฆัง

มาลัยเถา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอย่างหนึ่งของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะอยุธยา การเกิดขึ้นของมาลัยเถาในเจดีย์ทรงระฆังของอยุธยานั้นเกิดจากการที่ช่างอยุธยาได้ปรับรูปแบบจากบัวกลีบของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะสุโขทัยที่มีเฉพาะส่วนลาดลงมาเพียงอย่างเดียว (ภาพที่ 38) โดยช่างอยุธยาได้ทำอีกส่วนในลักษณะเดียวกันไปรองรับด้านบนและปั้นให้กลมจนกลายเป็นลูกแก้วขนาดใหญ่ (ภาพที่ 39) อาจมีสาเหตุมาจากเจดีย์ทรงระฆังในสมัยอยุธยานั้นมีขนาดใหญ่ถ้าทำเพียงบัวคว่ำเพียงอย่างเดียวเหมือนกับบัวกลีบของเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย จะทำให้พื้นที่ด้านบนมีความกว้างมากและอาจจะพังทลายได้ง่ายเพราะเจดีย์ทรงระฆังของสุโขทัยแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการนำแผ่นหินชนวนหรือศิลาแลงมารับน้ำหนัก และเมื่อเกิดมาลัยเถาขึ้นจึงทำให้ส่วนของบัวกลีบหายไปจากเจดีย์ทรงระฆังของอยุธยา⁴⁶

⁴⁶ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา* (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 533.

รูปแบบของมัลลยเถาน่าจะเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเริ่มให้ความสนใจกับเจดีย์ทรงระฆังมากขึ้นจนทำให้ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ได้มีการปรับเปลี่ยนแผนประเพณีการสร้างวัดหลวงที่เคยมีปราสาทเป็นประธานของวัดมาเป็นการสร้างเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัดแทน โดยมีวัดพระศรีสรรเพชญ์ (ภาพที่ 40) เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ⁴⁷

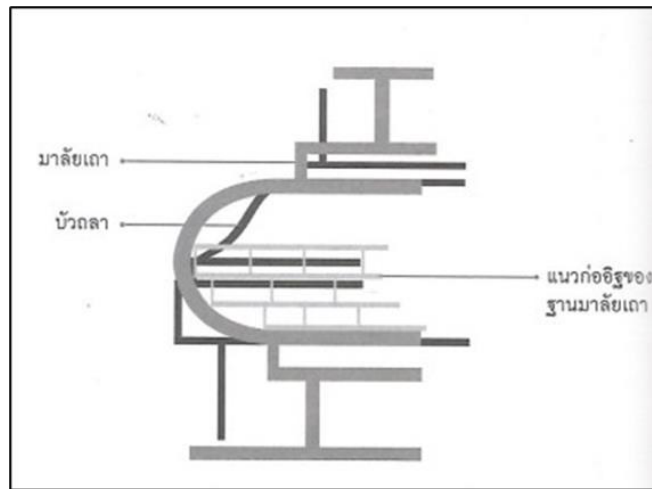
ภาพที่ 38 ลายเส้นเจดีย์ทรงระฆังสมัยสุโขทัย

แสดงบัวถลาใช้ศิลาแลงหรือหินชนวนรับน้ำหนัก

ที่มา: ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังครัทธา.**

นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560, 534.

⁴⁷ประภัสสรร์ ชูวิเชียร, รายงานการวิจัย ที่มา รูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆัง
ในศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24 (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555),

ภาพที่ 39 ลายเส้นเจดีย์ทรงระฆังสมัยอยุธยา

แสดงมัลลียเถาที่น่าจะปรับเปลี่ยนมาจากบัวถลา

ที่มา: ศักดิ์ชัย สายสิงห์. เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา.

นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560, 534.

ภาพที่ 40 เจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: เจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน 2565.

เข้าถึงได้จาก <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/index.php/th>

ประวัติวัดพระศรีสรรเพชญ์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 โปรดเกล้าให้สร้างพระเจดีย์ขึ้นเพื่อประดิษฐานพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ในปี พ.ศ. 2035⁴⁸ ซึ่งการปรากฏขึ้นของมาลัยเถาในเจดีย์ทรงระฆังของเมืองสุพรรณบุรีทำให้สันนิษฐานได้ว่ารูปแบบของเจดีย์เมืองสุพรรณบุรีในช่วงนี้อาจจะได้รับอิทธิพลงานศิลปกรรมมาจากทางกรุงศรีอยุธยา อาจเนื่องจากในช่วงเวลานี้ทางกรุงศรีอยุธยาได้ปฏิรูประบบการปกครองใหม่ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยเป็นปกครองแบบการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ซึ่งการจัดระบบการปกครองในรูปแบบดังกล่าวจึงทำให้เมืองสุพรรณบุรีที่เคยมีสถานะเป็นเมืองลูกหลวงถูกลดบทบาทลงให้เป็นเพียงหัวเมืองชั้นจัตวา จึงอาจทำให้รูปแบบงานศิลปกรรมจากทางกรุงศรีอยุธยาเป็นที่ถือได้ว่าเป็นรูปแบบจากเมืองหลวงเป็นที่นิยมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้พบเจดีย์ที่มีลักษณะรูปแบบคล้ายคลึงกับเจดีย์ของเมืองสุพรรณบุรี คือ มีฐานบัวและมาลัยเถาเป็นส่วนรองรับองค์ระฆัง เช่น เจดีย์วัดช้าง (รูปที่ 41) โดยก่อนถึงส่วนของมาลัยเถาจะมีฐานบัวคว่ำ-บัวหงายที่มีเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่คาดประดับที่ท้องไม้จำนวน 2 เส้น ซึ่งการคาดเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่เป็นระเบียบของเจดีย์ในศิลปะล้านนาและพบได้ในเจดีย์ศิลปะอยุธยาตั้งแต่ครั้งหลังหรือปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นไป แต่ด้วยทรวดทรงของเจดีย์ที่มีลักษณะค่อนข้างสูงเพรียวเมื่อเทียบกับกับหมู่เจดีย์รายภายในวัดพระศรีสรรเพชญ์ จึงอาจจะมีอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว⁴⁹

จากรูปแบบของเจดีย์วัดช้างที่มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบเจดีย์ที่มีชุตมาลัยเถาของเมืองสุพรรณบุรี แต่จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบางประการ เช่น ส่วนของฐานบัวที่อยู่ก่อนถึงชุตมาลัยเถาของเจดีย์วัดช้างจะมีลักษณะเป็นเพียงฐานบัวเพียงหนึ่งฐาน แต่ส่วนของฐานบัวเจดีย์เมืองสุพรรณบุรีนั้นจะมีลักษณะเป็นชุตฐานบัว 3 ฐาน

⁴⁸กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พระนคร: คลังวิทยา, 2510), 452.

⁴⁹ประภัสสรร์ ชูวิเชียร, รายงานการวิจัย ที่มา รูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24 (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555),

ภาพที่ 41 เจดีย์วัดช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา.

เข้าถึงได้จาก <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th>

ดังนั้น การศึกษาอายุสมัยของเจดีย์ในกลุ่มนี้ สันนิษฐานว่าอาจจะเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา โดยได้รับอิทธิพลการทำชุดมาลายเถา 3 ชั้นจากศิลปะอยุธยามาใช้ผสมผสานกับรูปแบบเจดีย์ที่มีชุดฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆัง

3.3 เจดีย์รูปแบบพิเศษเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีลานประทักษิณและฐานยกสูงรองรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานในผังกลม

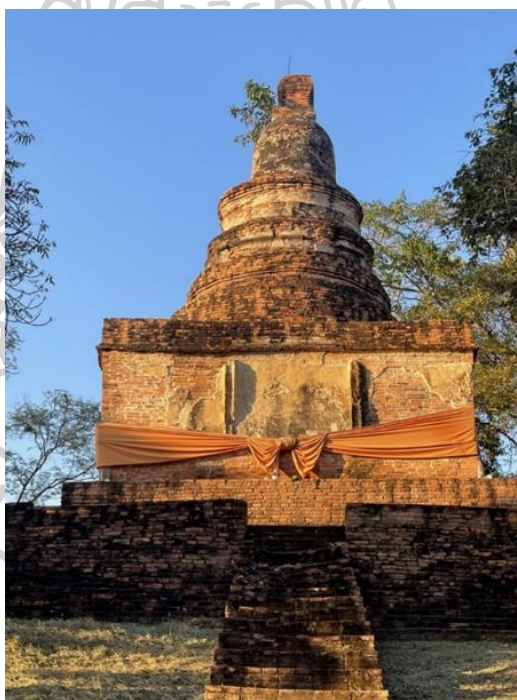
เจดีย์ลักษณะนี้พบเพียงองค์เดียว คือ เจดีย์วัดภูเขาติน (ภาพที่ 42) ตั้งอยู่นอกเขตกำแพงเมืองสุพรรณบุรีบริเวณริมแม่น้ำท่าว่า เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่บนเนินดินขนาดใหญ่ที่เกิดจากการขุดดินขึ้นมาพูนเป็นภูเขาหรือเนินเขาเลียนแบบธรรมชาติ⁵⁰ โดยเจดีย์ของวัดภูเขาตินมีลักษณะดังนี้

⁵⁰สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดเขาติน ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (นนทบุรี: หจก. ไวท์โพสท์แกลลอรี่, 2551), 23.

ส่วนฐาน ประกอบด้วยลานประทักษิณในผังสี่เหลี่ยมต่อด้วยฐานเขียงหนึ่งฐานรองรับฐานบัวหนึ่งฐานที่ยึดท้องไม้สูงจึงมีลักษณะคล้ายเรือนธาตุอยู่ในผังสี่เหลี่ยม บริเวณทั้ง 4 ด้านของเรือนธาตุปรากฏร่องรอยของเสาติดผนังด้านละ 2 เสาและที่มุม ๆ ละ 1 เสาจึงทำให้ส่วนของเรือนธาตุแต่ละด้านถูกแบ่งออกเป็น 3 ห้อง ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจจะเคยมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่

ส่วนกลาง คือส่วนรองรับองค์ระฆังและส่วนขององค์ระฆัง ประกอบด้วยชุดฐานบัว 3 ฐานที่อยู่ในผังกลม ที่ท้องไม้แต่ละชั้นประดับด้วยเส้นลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 1 เส้น ถัดขึ้นไปเป็นส่วนขององค์ระฆังที่อยู่ในผังกลม

ส่วนยอด เป็นส่วนของบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยมในส่วนของยอดบนได้ชำรุดหักหายไปสันนิษฐานว่าควรจะเป็นก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉนและปลีตามลำดับ

ภาพที่ 42 เจดีย์วัดภูเขาดิน

ประเด็นวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของการทำลานประทักษิณและฐานยกสูงของเจดีย์วัด ภูเขาดิน

เจดีย์ในกลุ่มนี้จะมีลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่ง คือ บริเวณส่วนของฐานบัวมีการยึด
ท้องไม้สูงและอาจจะมีการประดับสอปิกะที่มุมทั้งสี่ โดยมีข้อสังเกตที่สำคัญอยู่ 2 ส่วนที่จะนำมาใช้ในการ
การวิเคราะห์ถึงที่มาของรูปแบบเจดีย์ คือ

ส่วนแรก บริเวณส่วนของฐานบัวที่ยึดท้องไม้สูงในผนังสี่เหลี่ยมจึงทำให้มีลักษณะคล้ายกับ
เรือนธาตุ นอกจากนี้ปรากฏร่องรอยของเสาดัดผนังที่แบ่งส่วนของเรือนธาตุออกเป็น 3 ห้องและอาจมี
การประดับสอปิกะที่มุมทั้งสี่ โดยสันนิษฐานว่าการทำส่วนของฐานบัวให้มีลักษณะคล้ายเรือนธาตุนี้
อาจจะเป็นพัฒนาารูปแบบมาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอด ที่เชื่อว่าได้รับรูปแบบมาจาก
เจดีย์วิหาร ในศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกาม⁵¹ สำหรับเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอดเป็นเจดีย์ที่นิยมสร้างอยู่
ในศิลปะล้านนา เช่น เจดีย์เชียงยืน (ภาพที่ 43) เจดีย์วัดป่าสัก (ภาพที่ 44) โดยลักษณะเด่นของเจดีย์
ทรงนี้ คือ เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางและมีเจดีย์ยอดขนาดเล็กประดับอยู่ที่บริเวณมุมทั้ง 4
เหนือส่วนของเรือนธาตุ

ภาพที่ 43 เจดีย์เชียงยืน จังหวัดลำพูน

ที่มา: ฐานข้อมูลศิลปกรรมในประเทศไทย. **เจดีย์เชียงยืน.**

เข้าถึงได้จาก <http://sac.or.th/databases/thaiarts/artwork/434>

⁵¹ธนธร กิตติการต์, "เจดีย์วัดพระแก้ว สรรคบุรี จังหวัดชัยนาท" (สารนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), 44.

ภาพที่ 44 เจดีย์วัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: ฐานข้อมูลศิลปกรรมในประเทศไทย. เจดีย์วัดป่าสัก.

เข้าถึงได้จาก <http://sac.or.th/databases/thaiarts/artwork/49>

ส่วนที่สอง บริเวณส่วนรองรับองค์ระฆังที่มีลักษณะเป็นชุตฐานบัว 3 ฐาน โดยรูปแบบของชุตฐานบัว 3 ฐานที่รองรับองค์ระฆังนั้น พบหลักฐานอย่างน้อยที่สถูปในศิลปะลังกาสมัยอนุราชปุระ โดยมีลักษณะเป็นชุตฐานบัวคว่ำ-บัวหงายเตี้ย ๆ ซ้อนกัน 3 ฐาน (ภาพที่ 45) ซึ่งพัฒนามาจากส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นฐานเขียง ซ้อนกัน 3 ฐานที่เรียกว่า ตริมาลา⁵² และรูปแบบดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลต่อมายังศิลปะพุกาม โดยพบเจดีย์ทรงระฆังในเมืองพุกามที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะลังกา เช่น เจดีย์ฉปีญ (ภาพที่ 46) ที่มีประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นโดยพระภิกษุฉปีญซึ่งพระภิกษุชาวพุกามที่เดินทางไปศึกษาพระศาสนาในลังกา⁵³

⁵² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา* (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 28.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, 49.

แต่รูปแบบของชุดฐานบัวในเจดีย์ฉปัญญาจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากชุดฐานบัวของศิลปะลังกา คือ บริเวณส่วนของท้องไม้จะทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมและมีการประดับลูกแก้ว 2 เส้น และเป็นฐานบัวที่ซ้อนกันเพียง 2 ฐาน ซึ่งรูปแบบของเจดีย์ฉปัญญาจะเป็นรูปแบบที่ส่งอิทธิพลต่อมายังศิลปะล้านนา⁵⁴ เพราะพบว่ามีเจดีย์ลักษณะเดียวกันกับเจดีย์ฉปัญญาที่วัดอุโมงค์เถรจันทร์ เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 31) แต่รูปแบบฐานบัวของเจดีย์วัดอุโมงค์เถรจันทร์จะมีส่วนที่แตกต่างจากเจดีย์ฉปัญญาบางประการ คือ มีการเพิ่มฐานบัวขึ้นมาหนึ่งฐานจาก 2 ฐานเป็น 3 ฐาน ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้กล่าวว่าจากลักษณะชุดฐานบัว 3 ฐานที่รองรับองค์ระฆังของวัดอุโมงค์เถรจันทร์ คงเป็นต้นแบบให้กับเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่เกิดขึ้นในช่วงหลัง⁵⁵ ต่อมาได้ยกเลิกการทำช่องสี่เหลี่ยมบริเวณท้องไม้จึงทำให้ส่วนรองรับองค์ระฆังมีลักษณะเป็นฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานและประดับลูกแก้วที่บริเวณท้องไม้เท่านั้น ซึ่งรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะล้านนาที่ถือว่าลงตัวและสมบูรณ์มากที่สุด คือ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน (ภาพที่ 32) โดยเป็นรูปแบบเจดีย์ที่แพร่หลายในล้านนามากที่สุด⁵⁶

ภาพที่ 45 มิริสวัณฐิเจดีย์ สถูปศิลปะลังกาสมัยอนุราชปุระ

ที่มา: Depositphotos. เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2565. เข้าถึงได้จาก

<https://th.depositphotos.com/stock-photos/mirisawetiya.html?qview=390141956>

⁵⁴ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), 91-91.

⁵⁵ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 367-371.

⁵⁶เรื่องเดียวกัน, 375

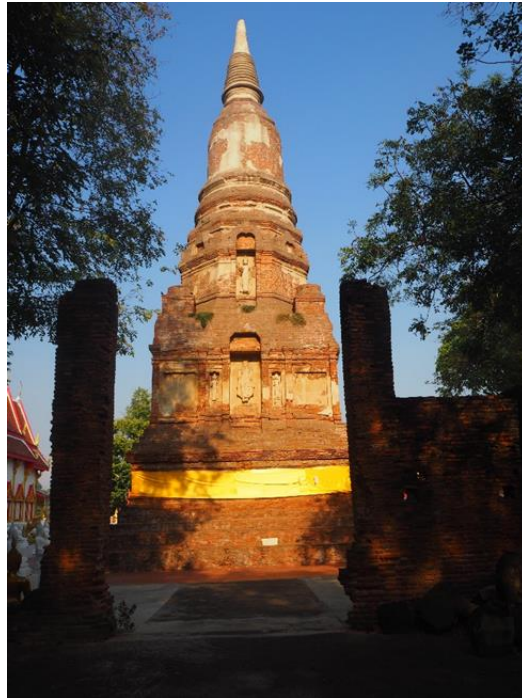
ภาพที่ 46 เจติย์ฉปลฎ เมืองพุกาม

ที่มา: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. **เจติย์ฉปลฎ**. เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2565.

เข้าถึงได้จาก https://db.sac.or.th/seaarts/th/detail.php?tb_id=73

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีเจติย์ที่มีรูปแบบที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างเจติย์ทรงปราสาท 5 ยอดกับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานของศิลปะล้านนาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในกลุ่มเจติย์ที่เรียกว่าเจติย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้น เช่น เจติย์วัดพระแก้ว สรรคบุรี จังหวัดชัยนาท (ภาพที่ 47) เจติย์วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาพที่ 48)

เมื่อนำรูปแบบของเจติย์วัดภูเขาดินมาเปรียบเทียบกับกลุ่มเจติย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้น จะเห็นได้ว่ามีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งรูปแบบของเจติย์วัดภูเขาดินจะอยู่ในลักษณะของการลดรูปลงมา โดยตัดส่วนที่เป็นเรือนธาตุแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองออกจึงทำให้เหลือเพียงเฉพาะส่วนของเรือนธาตุชั้นล่างที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยม

ภาพที่ 47 เจดีย์วัดพระแก้ว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 48 เจดีย์วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี

นอกจากนี้ เจดีย์วัดภูเขาหินยังมีรูปแบบที่คล้ายกับกลุ่มเจดีย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น เจดีย์วัดอโยธยา (ภาพที่ 49) เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล (ภาพที่ 50) ที่กำหนดอายุไว้ว่าสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น⁵⁷ การกำหนดอายุเจดีย์กลุ่มนี้อ้างอิงจากระเบียบแผนผังของวัดโดยอ้างอิงจากแผนผังของวัดใหญ่ชัยมงคล ที่ใช้ระบบของเจดีย์ประธานที่มีเจดีย์ประจำมุมทั้งสิ้น มีระเบียงคดล้อมล้อมรอบ มีพระวิหารอยู่ด้านหน้า พระอุโบสถอยู่ด้านหลัง (ภาพที่ 51) คือแบบแผนของแผนผังที่ส่วนใหญ่พบในสมัยอยุธยาตอนต้นเท่านั้น⁵⁸

ภาพที่ 49 เจดีย์วัดอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. **อโยธยาศรียามเทพนคร**. เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2565.
เข้าถึงได้จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=5379>

⁵⁷ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา** (นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560), 505.

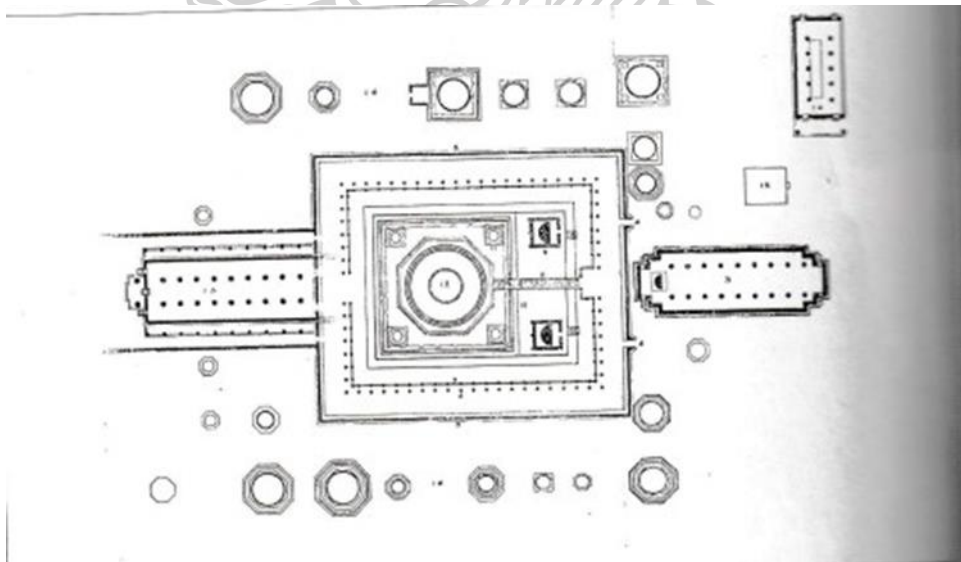
⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, 498.

ภาพที่ 50 เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: วิกิพีเดีย. วัดใหญ่ชัยมงคล. เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2565.

เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>

ภาพที่ 51 แผนผังวัดใหญ่ชัยมงคล

ที่มา: พระราชวังและวัดโบราณ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนคร: กรมศิลปากร, 2551

จากรูปแบบที่ใกล้เคียงกันระหว่างเจดีย์วัดภูเขาดินกับกลุ่มเจดีย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงอาจเป็นไปได้ว่าเจดีย์วัดภูเขาดินเป็นงานที่สร้างร่วมสมัยหรือหลังกว่าเล็กน้อยเนื่องจากมีขนาดที่เล็กกว่ากลุ่มเจดีย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้ จากการขุดค้นของกรมศิลปากรในพื้นที่โบราณสถานวัดภูเขาดินที่ได้พบภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งทั้งที่เคลือบผิวและไม่ได้เคลือบผิวที่ขุดพบโดยขุดได้จากชั้นดินที่เป็นชั้นกิจกรรมของคนในอดีตที่มีความสัมพันธ์ร่วมกับโบราณสถาน (ภาพที่ 52) และผลจากการตรวจสอบพบว่าภาชนะดินเผาที่พบนั้นมีที่มาจากแหล่งเตาหลายแหล่ง เช่น แหล่งเตาโบราณบ้านบางปูน จังหวัดสุพรรณบุรี แหล่งเตาศรีสีชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ที่มีการกำหนดอายุว่าอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-22⁵⁹ เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับรูปแบบของเจดีย์อาจจะสันนิษฐานได้ว่าในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวอาจจะมีการอยู่อาศัยของชุมชนมาก่อนหน้าอย่างน้อยตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ก่อนที่จะมีการสร้างเจดีย์ขึ้น เพราะจากรูปแบบของเจดีย์ที่ปรากฏนั้นมีอายุที่ไม่เก่าไปถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 จึงเป็นไปได้ว่าในพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีการอาศัยอยู่อย่างยาวนาน และอาจจะเป็นชุมชนที่มีความสำคัญชุมชนหนึ่งเพราะมีที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสระศักดิ์ทั้ง 4 ซึ่งเป็นสระน้ำที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับราชสำนักด้วย

ดังนั้น การกำหนดอายุของเจดีย์วัดภูเขาดินโดยใช้รูปแบบศิลปกรรมของเจดีย์ทั้งสองส่วนที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้นโดยอ้างอิงจากส่วนแรก คือ รูปแบบการสร้างเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอดในศิลปะล้านนา เช่น เจดีย์วัดป่าสัก ที่มีการกำหนดอายุไว้ในช่วงราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20⁶⁰ และส่วนที่สอง คือ การทำชุดฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆังของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะล้านนาที่เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 และได้รับนิยมเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 21⁶¹ ประกอบกับรูปแบบของกลุ่มเจดีย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีความคล้ายคลึงกันและมีการกำหนดอายุไว้ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น จากการที่ได้วิเคราะห์ที่มาของรูปแบบเจดีย์วัดภูเขาดินและผลจากการขุดค้นของกรมศิลปากรดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สันนิษฐานได้ว่ารูปแบบของเจดีย์วัดภูเขาดินอาจจะสร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

⁵⁹สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดเขาดิน ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (นนทบุรี: หจก. ไวท์โพสท์แกลลอรี, 2551), 54.

⁶⁰ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), 87.

⁶¹เรื่องเดียวกัน, 124.

ภาพที่ 52 ตัวอย่างภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาบ้านบางปูน

ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดภูเขาดิน

ที่มา: สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. รายงานเบื้องต้น การอนุรักษ์และพัฒนา โบราณสถาน
วัดเขาดิน ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. นครปฐม: ห้างหุ้นส่วนจำกัด
พัทธกร, 2551, 32

สรุปผลการวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี

จากการศึกษารูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี สามารถสรุปผลการ
วิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. กลุ่มของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีสามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม
กับหนึ่งรูปแบบพิเศษ และรูปแบบเจดีย์ทั้งหมดเป็นรูปแบบที่พัฒนาการสืบเนื่องกัน
2. เจดีย์กลุ่มแรก เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัว
3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม โดยสามารถแบ่งออกเป็นรูปแบบย่อยได้อีก 2 รูปแบบ คือ
รูปแบบเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานและทำช่องคูหาสำหรับ
ประดิษฐานพระพุทธรูป สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20 ส่วนรูปแบบที่
สองเป็นเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งเป็น
พัฒนาการที่หลังจากสันนิษฐานว่าอาจสร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา
3. เจดีย์กลุ่มเจดีย์ที่สอง เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดฐานบัว 3 ฐานและ
มีชุดมลัยเถา 3 ชั้นรองรับองค์ระฆัง เป็นกลุ่มที่ปรากฏอิทธิพลของศิลปะอยุธยาอย่างชัดเจน เพราะ
รูปแบบของมลัยเถาถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของเจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยา ดังนั้นเจดีย์ในกลุ่มนี้จึง
ควรจะสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นเวลาที่ทางกรุงศรีอยุธยานิยมใช้
มลัยเถาในเจดีย์ทรงระฆัง

4. เจดีย์รูปแบบพิเศษ เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีลานประทักษิณและฐานยกสูงรองรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานโดยเป็นพัฒนาการทางด้านรูปแบบสืบต่อมาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้นซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมสร้างในบริเวณเมืองสุพรรณบุรีและสุพรรณบุรีตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบงานศิลปกรรมกับประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรี

จากการศึกษารูปแบบศิลปกรรมของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี ทำให้ทราบว่ารูปแบบของเจดีย์เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่าง 3 อิทธิพลทางศิลปะ คือ ศิลปะล้านนา ศิลปะสุโขทัย และศิลปะอยุธยา เมื่อนำรูปแบบของเจดีย์มาพิจารณาร่วมกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้มีนักวิชาการได้ศึกษาค้นคว้าไว้แล้ว พบว่าอายุสมัยของเจดีย์นั้นสนับสนุนข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรี ดังนี้

จากลักษณะรูปแบบของเจดีย์ที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นจะเห็นได้ว่ารูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีนั้นปรากฏร่องรอยอิทธิพลของ ศิลปะล้านนาและศิลปะสุโขทัย กล่าวคือ มีการใช้เส้นลวดบัวที่เป็นบัวลูกแก้วอกไก่ซึ่งเป็นเส้นลวดบัวที่นิยมของศิลปะล้านนาและสุโขทัย ผสมผสานกับเส้นลวดบัวลูกฟักซึ่งเป็นอิทธิพลของศิลปะเขมรและนิยมใช้ในศิลปะอยุธยา นอกจากนี้ส่วนบัลลังก์ของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีจะมีการประดับลวดบัวที่ท้องไม้และที่ก้านฉัตรเหมือนกับเจดีย์ในศิลปะสุโขทัย (ภาพที่ 53) แต่รูปแบบบัลลังก์ของเจดีย์ในศิลปะสุโขทัยที่จะอยู่ในผังสี่เหลี่ยม ซึ่งจะแตกต่างจากรูปแบบบัลลังก์ของเจดีย์เมืองสุพรรณบุรีที่จะอยู่ในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม (ภาพที่ 54)

ภาพที่ 53 ลักษณะบัลลังก์และก้านฉัตรของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัย
ที่ประดับเส้นลวดบัวบริเวณท้องไม้ของบัลลังก์และก้านฉัตร วัดเจดีย์เอน อำเภอศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย

ภาพที่ 54 ลักษณะบัลลังก์และก้านฉัตรของเจดีย์วัดเถลไถล
ที่ประดับเส้นลวดบัวบริเวณท้องไม้ของบัลลังก์และก้านฉัตรเช่นเดียวกับเจดีย์ทรงระฆัง
ศิลปะสุโขทัย

ลักษณะอีกประการหนึ่งของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอื่น คือ ส่วนของปล้องไฉน ซึ่งเมื่อพิจารณาลักษณะของปล้องไฉนในเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีแล้วพบว่าปรากฏรูปแบบอิทธิพลจาก 2 ศิลปะ ได้แก่ ศิลปะสุโขทัยและศิลปะอยุธยา โดยปล้องไฉนของเจดีย์ในศิลปะสุโขทัยจะมีลักษณะที่แบ่งออกได้เป็นสองรูปแบบ คือ รูปแบบแรกจะมีลักษณะเป็นลูกแก้วเรียงซ้อนติดชิดกันลดหลั่นขึ้นไปเป็นเถาในทรงกรวย (ภาพที่ 55) ส่วนรูปแบบที่สองลักษณะของปล้องไฉนจะเป็นลูกแก้วขนาดใหญ่และขนาดเล็กคั่นสลับกันไป⁶² (ภาพที่ 56)

ภาพที่ 55 ปล้องไฉนของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัยแบบลูกแก้วลดหลั่นขึ้นไปในทรงกรวย
เจดีย์วัดช้างล้อม อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

⁶²ประภัสสรร์ ชูวิเชียร, รายงานการวิจัย ที่มา รูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆัง
ในศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24 (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555),

ภาพที่ 56 ปล้องไฉนของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัยแบบมีลูกแก้วขนาดเล็กคั่นลูกแก้วขนาดใหญ่
วัดเจดีย์เอน อำเภอสรีล้นาลัย จังหวัดสุโขทัย

ภาพที่ 57 ปล้องไฉนของเจดีย์วัดการ้อง ที่มีลักษณะเป็นลูกแก้วลดหลั่นขึ้นไปในทรงกรวย
แบบเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัย

ส่วนลักษณะปล้องไฉนของในเจดีย์ศิลปะอยุธยา จะมีลักษณะเป็นลวดบัว ลูกแก้วพร้อมกับเส้นลวดขนานกับชั้นลูกแก้วแต่ละเส้นออกจากกันและแต่ละชั้นของลูกแก้วจะมีช่องว่าง จนดูคล้ายกับมาลัยเถาขนาดย่อส่วน (ภาพที่ 58) ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของเจดีย์ทรงระฆังอยุธยาที่เริ่มตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นอย่างน้อย⁶³

ภาพที่ 58 ปล้องไฉนของเจดีย์ทรงระฆังอยุธยาที่มีลักษณะเป็นลูกแก้วและมีเส้นลวดบัวขนานกับชั้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป เจดีย์วัดแม่นางปลื้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

⁶³ประภัสสรร์ ชูวิเชียร, รายงานการวิจัย ที่มา รูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24 (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555), 53.

ภาพที่ 59 ปล้องไฉนของเจดีย์วัดกุฎีสงฆ์ ที่มีลักษณะเป็นลูกแก้วมีเส้นลวดบัวขนาดคั่นซ้อนลดหลั่นขึ้นไปแบบเจดีย์ทรงระฆังอยุธยา

จากรูปแบบของงานศิลปกรรมที่ปรากฏทำให้มองเห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อิทธิพลของศิลปะต่าง ๆ เข้ามาปรากฏอยู่ในรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี โดยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถทำให้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกันได้ ดังนี้

จากหลักฐานจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ทำให้ทราบว่าเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองสุโขทัยได้มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีผู้ศึกษาไว้ว่าเมืองสุพรรณบุรีและเมืองสุโขทัยมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันทางเครือญาติ โดยเห็นได้จากการที่กษัตริย์อยุธยาตอนต้นตั้งแต่สมเด็จพระนครินทราธิราช ล้วนสืบเชื้อสายทางพระราชบิดาจากราชวงศ์สุพรรณภูมิ และมีพระราชมารดาเชื้อสายสุโขทัยทั้งสิ้น⁶⁴ เช่น สมเด็จพระนครินทราธิราชที่กล่าวกันว่าพระองค์ทรงมีพระราชชนนีที่มีเชื้อสายราชวงศ์พระร่วงแห่งสุโขทัย หรือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ที่ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงของกรุงสุโขทัยเพราะมีการกล่าวว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่ง

⁶⁴พิเศษ เจียรจันท์พงษ์, การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหากษัตริย์กษัตริย์ราช (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553), 53.

เป็นพระราชโอรสของพระองค์ทรงมีพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงสุโขทัย⁶⁵ จึงแสดงให้เห็นได้ชัดว่าราชวงศ์สุพรรณภูมินั้นมีความเกี่ยวข้องกับราชวงศ์พระร่วงของสุโขทัยอย่างแน่นอน

เอกสารทางประวัติศาสตร์อีกชิ้นหนึ่งที่อาจจะนำมายืนยันเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองสุโขทัยได้ คือ ชินกาลมาลีปกรณ์ ที่แต่งขึ้นใน พ.ศ. 2060 โดยพระรัตนปัญญาเถระพระภิกษุชาวล้านนา ที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับพระสีหลปฏิมาหรือพระพุทธสิหิงค์โดยในเอกสารมีการกล่าวถึงสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ได้ทรงยึดเมืองพิษณุโลกได้แล้วทรงตั้งมหาอำมาตย์วัดติเคชให้มาครองเมืองพิษณุโลกแล้วพระองค์จึงเสด็จกลับไปอยุธยา ซึ่งมหาอำมาตย์วัดติเคชนั้นน่าจะเป็นขุนหลวงพ่องั่วที่ครองเมืองสุพรรณภูมิอยู่ในขณะนั้น⁶⁶ จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นได้ว่าเมืองสุพรรณบุรีน่าจะมีความสัมพันธ์กับราชวงศ์สุโขทัยอยู่เรื่อยมา เพราะเห็นได้จากการที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงตั้งให้ขุนหลวงพ่องั่วไปครองเมืองพิษณุโลกซึ่งถือว่าเป็นหัวเมืองสำคัญทางเหนือ แสดงให้เห็นว่าขุนหลวงพ่องั่วสามารถที่จะควบคุมดูแลเมืองดังกล่าวได้คือการให้ญาติต่อญาติมาปกครองกันเอง⁶⁷

ต่อมาเมื่อราชวงศ์สุพรรณภูมิได้เข้ามาปกครองกรุงศรีอยุธยาแล้วก็ยังคงปรากฏเหตุการณ์การทำศึกสงครามกับหัวเมืองเหนืออยู่บ่อยครั้ง เช่น ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ที่กล่าวถึงสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ที่พระองค์ทรงยกกองทัพขึ้นไปยังเมืองเหนืออยู่เสมอ โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงต้นรัชกาลที่พระองค์ทรงยกทัพเสด็จไปตีเมืองเหนือแล้วพระองค์ทรงได้เมืองเหนือทั้งหมดใน พ.ศ. 1914⁶⁸

ในรัชสมัยของพระองค์ได้มีการบันทึกไว้ว่าพระองค์ทรงยกทัพเสด็จไปตีเมืองชากังราวถึง 4 ครั้งซึ่งน่าจะเป็นเมืองพิชัยเดิมที่จังหวัดอุตรดิตถ์⁶⁹ เพราะเป็นเมืองในแคว้นสุโขทัย และยังทรงยกทัพไปตี

⁶⁵มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, นามานุกรม พระมหากษัตริย์ไทย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554), 69.

⁶⁶พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์ แปลโดย แสง มนวิฑูร, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2501), 102.

⁶⁷พิเศษ เจียรจันท์พงษ์, การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหากษัตริย์ไทย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553), 31.

⁶⁸กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พระนคร: คลังวิทยา, 2510), 444.

⁶⁹พิเศษ เจียรจันท์พงษ์, การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหากษัตริย์ไทย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553), 33.

ถึงเมืองลำปางและเชียงใหม่⁷⁰ ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 พระองค์ทรงเสด็จยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1973 และได้กวาดต้อนเชลยศึกกลับมามากถึงหนึ่งแสนสองหมื่นคน⁷¹ ซึ่งการยกทัพขึ้นไปตีเมืองเหนือบ่อยครั้งของกษัตริย์ในราชวงศ์สุพรรณภูมินั้นจึงอาจจะตีความได้ว่าเป็นการรักษาฐานอำนาจของตนที่มีอยู่ที่เมืองสุโขทัยเอาไว้ ซึ่งการกวาดต้อนเชลยศึกที่มีจำนวนมากกลับมาในครั้งนี้ จึงทำให้มองเห็นภาพการเคลื่อนย้ายของผู้คนจำนวนมากซึ่งอาจจะมองเป็นการเคลื่อนย้ายความรู้ความเข้าใจของงานศิลปกรรมได้อีกทางหนึ่ง

จากศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของเมืองสุพรรณบุรีร่วมกับข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นแสดงให้เห็นว่าการที่เมืองสุพรรณบุรีนั้นปรากฏรูปแบบอิทธิพลของศิลปะล้านนา อาจจะเนื่องมาจากความสัมพันธ์กับเมืองสุโขทัยทั้งทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติตั้งเช่นการแต่งงานกันระหว่างราชวงศ์สุพรรณภูมิของเมืองสุพรรณบุรีกับราชวงศ์พระร่วงของสุโขทัย ทั้งทางด้านการเมืองการปกครองที่อยู่ในรูปแบบของการขยายพระราชอำนาจหรืออาณาเขตไปยังดินแดนทางเหนือ และการที่ราชวงศ์สุพรรณภูมิได้เข้าไปปกครองกรุงศรีอยุธยา จึงทำให้เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองสุพรรณบุรีเข้าไปปรากฏอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้มีการปฏิรูประบบการปกครองแบบใหม่ เมืองสุพรรณบุรีจึงถูกได้ลดความสำคัญลง และอาจจะสันนิษฐานได้ว่าในช่วงเวลานี้เองที่ทำให้รูปแบบอิทธิพลของศิลปะอยุธยาเข้ามามีบทบาทในเมืองสุพรรณบุรีมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุมาจากเป็นรูปแบบงานศิลปกรรมที่นิยมในเมืองหลวงจากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี พบว่าเจดีย์ทรงระฆังในเมืองสุพรรณบุรีโดยทั่วไปจะมีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ มีชุตฐานบัว 3 ฐานเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังและองค์ระฆังจะอยู่ในผังกลมเสมอที่จะพบได้กับเจดีย์ทุกองค์ แต่รูปแบบของชุตฐานบัว 3 ฐานนั้นจะพบได้ 2 รูปแบบคือ ชุตฐานบัว 3 ฐานที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมและชุตฐานบัว 3 ฐานที่อยู่ในผังกลม นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดของส่วนรองรับองค์ระฆังที่มีความแตกต่างกัน คือ 1. การใช้ชุตฐานบัว 3 ฐานเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังโดยตรง และ 2. การใช้ชุตฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆังเช่นเดียวกันแต่คั่นด้วยชุตมาลัยเถา ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงที่มาของรูปแบบเจดีย์และช่วงเวลาที่เกิดขึ้นได้

⁷⁰กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พระนคร: คลังวิทยา, 2510), 445.

⁷¹กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ใน อนุสรณ์งานบรรจุศพคุณพ่อไต้ตั้ง พรประภา, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, 2511), 73.

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี เป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีพื้นฐานมาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้นซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี-สุพรรณบุรี เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มกับอีกหนึ่งรูปแบบพิเศษ คือ

กลุ่มแรก เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุกฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม สันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้น สามารถแบ่งออกได้อีก 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุกฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานและทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป และรูปแบบที่สองเป็นเจดีย์ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุกฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งสันนิษฐานว่าเจดีย์ในรูปแบบแรกที่มีการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นการลดรูปมาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้นโดยลดส่วนของเรือนธาตุให้เหลือเพียงชั้นเดียว สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20 และเจดีย์ในรูปแบบที่สองที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุกฐานบัวที่ซ้อนกัน 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยม เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเจดีย์ในรูปแบบแรกโดยยกเลิกการทำช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป คงเหลือไว้เพียงส่วนของฐานบัว 3 ฐานที่รองรับองค์ระฆัง สามารถกำหนดอายุไว้ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่เป็นชุกฐานบัว 3 ฐานในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลมและมีชุกมาลัยเถา 3 ชั้น รองรับองค์ระฆัง เป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอยุธยา กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

สำหรับเจดีย์รูปแบบพิเศษเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีลานประทักษิณและฐานยกสูงรองรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุกฐานบัว 3 ฐานในผังกลม สันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุซ้อนกัน 2 ชั้นเช่นกัน โดยลดรูปให้เหลือเพียงเรือนธาตุในชั้นแรกที่มีระฆังสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปทั้งสี่ทิศ ลักษณะการทำฐานยกสูงเช่นนี้ยังพบอยู่ในเจดีย์สมัยอยุธยาตอนต้นด้วย ตัวอย่างเช่น เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จากการวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์สามารถกำหนดอายุไว้ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

ดังนั้นแล้ว เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรี น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงพุทธศตวรรษที่ 21 โดยมีรูปแบบที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ล้านนา และอยุธยา จนเกิดเป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบเฉพาะของเมืองสุพรรณบุรี

เจดีย์รูปแบบเฉพาะของเมืองสุพรรณบุรี เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมือง การปกครองและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ กล่าวคือ เมืองสุพรรณบุรีก่อนการสถาปนา กรุงศรีอยุธยา มีฐานะเป็นรัฐอิสระที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับระหว่างราชวงศ์สุพรรณภูมิ ของเมืองสุพรรณบุรีกับราชวงศ์พระร่วงของเมืองสุโขทัย ต่อมาเมื่อสถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว เมืองสุพรรณบุรียังคงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง เพราะสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ได้ทรงแต่งตั้งขุนหลวง พองั่วหรือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ซึ่งมีฐานะเป็นที่พระมเหสีของพระองค์ให้ไปครอง เมืองสุพรรณบุรีและยังคงเป็นรัฐอิสระที่ไม่ได้ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ทรงเข้ามาปกครองกรุงศรีอยุธยาและเป็นต้นราชวงศ์สุพรรณภูมิซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นราชวงศ์ที่มีความสัมพันธ์กับเมืองเหนือเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงการส่งพระราชโอรสให้ไปปกครองเมืองชัยนาทหรือพิษณุโลกที่ถือว่าเป็นหัวเมืองสำคัญในหลาย ๆ รัชกาล และการขึ้นไปทำสงครามกับหัวเมืองทางเหนือ อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งอาจเป็นการรักษารัฐอำนาจของตนที่อยู่ทางฝ่ายเหนือเอาไว้

ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์สุพรรณภูมิกับหัวเมืองเหนือดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น จึงทำให้รูปแบบงานศิลปกรรมที่มีอิทธิพลล้านนาปรากฏในรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีและ ต่อมาเมื่อราชวงศ์สุพรรณภูมิได้เข้าปกครองกรุงศรีอยุธยาจึงทำให้เห็นรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆัง ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองสุพรรณบุรีไปปรากฏอยู่ที่อยุธยาเป็นจำนวนมากและยังส่งผลให้รูปแบบของเจดีย์อยุธยามาปรากฏที่เมืองสุพรรณบุรีด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุที่กล่าวนี้ จึงทำให้เจดีย์ทรงระฆังเมืองสุพรรณบุรีมีรูปแบบของศิลปกรรมที่มาจาก แหล่งต่าง ๆ โดยเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย ศิลปะล้านนา และศิลปะอยุธยา จนเกิดเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีรูปแบบเฉพาะตนขึ้นหรืออาจจะเรียกว่าเป็นเจดีย์ในรูปแบบสกุลช่างเมืองสุพรรณบุรี

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. **คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์**. พระนคร: คลังวิทยา, 2510
- . พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขา. ใน **อนุสรณ์งานบรรจุศพคุณพ่อไต้ล้งพรประภา**. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, 2511
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. **ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 7: ประมวลจารึกที่พบในประเทศไทยและต่างประเทศ**. บรรณาธิการโดย วินัย พงศ์ศรีเพียร. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. **พระเจดีย์เมืองเชียงแสน**. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2539
- ธนธร กิตติการต์. "เจดีย์วัดพระแก้ว สรรคบุรี จังหวัดชัยนาท." สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.
- ธัญลักษณ์ เจียรรุ่งโรจน์. "เจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมเมืองกำแพงเพชร : วิเคราะห์รูปแบบและความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.
- นงไฉน ทระรักษา. "การศึกษารูปแบบมณฑปท้ายวิหารของเมืองศรีสัชชนาลัย อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2558.
- บริษัทมรดกโลก จำกัด. "รายงานการบูรณะเจดีย์วัดร้าง (ร้าง) ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุพรรณบุรี." เอกสารอัดสำเนา, 2537.
- บุญครอง คันธฐากูร. **สุพรรณบุรี: ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น**. สุพรรณบุรี: สภาวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี, 2540
- ประภัสสร ชูวิเชียร. **รายงานการวิจัย ที่มา รูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24**. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555
- ปิติชัย พงษ์วานิชอนันต์. **สุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2543
- พระมหาอดิศร ธีรสีโล. **ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2547
- พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดย แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2501
- พิเศษ เจียรจันท์พงษ์. **การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหาธรรมราชา กษัตริย์ราช**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2553
- ภัทรชนก นิธังกร. "วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี วิเคราะห์ศิลปกรรมร่วมกับหลักฐานทาง

- โบราณคดี." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559.
- มนัส โอภาสกุล. **ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณ.** กรุงเทพฯ: มีเดีย เอนเตอร์ไพรส์, 2528
มานิต วัลลิโกดม. **เมืองอู่ทอง.** ใน **โบราณวิทยาเรื่องเมืองอู่ทอง.** พระนคร: โรงพิมพ์ศิwap, 2509
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. **นามานุกรม พระมหากษัตริย์ไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดา, 2554
- วารุณี โอสสารมย์. **เมืองสุพรรณ บนเส้นทางเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 -
ต้นพุทธศตวรรษที่ 25.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547
- ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. **"เมืองลูกหลวงกับการปกครองของไทย" ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย.**
กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์, 2524
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา.** นนทบุรี: เมืองโบราณ,
2560
- . **ศิลปะล้านนา.** กรุงเทพฯ: มติชน, 2556
- สันติ เล็กสุขุม. **ลายกรอบสามเหลี่ยมประกอบวงโค้ง : อิทธิพลศิลปะจีนในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถ.** ใน **รวมบทความวิชาการ 72 พรรษาท่านอาจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรรติ ดิศกุล.**
กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เนศ พรินต์ติ้ง เซนเตอร์, 2538
- . **วัด-เจดีย์ ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา.** กรุงเทพฯ: มติชน, 2560
- . **ศิลปะภาคเหนือ หริภุญชัย ล้านนา.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2538
- . **ศิลปะอยุธยา: งานช่างหลวงแผ่นดิน.** นนทบุรี: เมืองโบราณ, 2560
- สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. **โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมือง
สุพรรณบุรี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี,
2542
- . **ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี กำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
สุพรรณบุรี.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2545
- สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. **การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดเขาหิน ตำบลสระแก้ว อำเภอ
เมือง จังหวัดสุพรรณบุรี.** นนทบุรี: หจก. ไวท์โพสท์แกลลอรี, 2551
- . **โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี.** นนทบุรี: บริษัท ไฮเบอร์ ร็อก เอเยนซี กรุ๊ป
จำกัด, 2557
- หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. **จารึกในประเทศไทยเล่ม 5 อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย
พุทธศตวรรษที่ 19-24.** กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	อัชฌา ระเวกโณม
วัน เดือน ปี เกิด	22 ตุลาคม 2535
สถานที่เกิด	สุพรรณบุรี
วุฒิการศึกษา	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดี สาขาวิชาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	286 หมู่ 7 ตำบลดอนคา อำเภ่อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี 72160

